

KADIN VE MAHREMİYET

Latife KABAKLI ÇİMEN¹

Giriş

Mahremiyet kavramı kültürden kültüre ve aynı toplumda zamandan zamana farklılık göstermesine karşılık genel olarak gizlilik anlamında kullanılmaktadır. Arapçada haram kelimesinden kaynaklanmakta, “haram olma hâli”ni ifade etmektedir. Ayrıca “mahrum etmek, yasaklamak, bir şeyi terk etmek, mümkün olmamak, saygı gösterilecek şey, el sürmemek, herhangi bir kişinin namusunu koruduğu yakınları gibi birçok anlamı da kapsamaktadır (Bağlı, 2011: 184-185). Gündelik hayatta mahremiyetin üç temel ayağından söz edilmektedir: mekân mahremiyeti, fiziksel mahremiyet ve bilgi mahremiyeti. Mekân mahremiyeti, kişilerin içinde yaşadıkları mekânlar üzerindeki, fiziksel mahremiyet bedenleri üzerindeki, bilgi mahremiyeti ise kişisel, özel bilgilerinin kamusallaşmasına ilişkin haklarını içermektedir (Fisher ve Hubner, 1998: 422).

“Mahremiyet” tanımlamalarını kadın açısından değerlendirdiğimizde; nikâh düşmeyen, evlenilmesi yasak edilen, kadının kendisinden kaçmadığı erkek, biriyle çok samimi içli dışlı olan, gizli olan, herkese söylenmeyen, herkesin bilmemesi gereken, kadın ve gizli alan, sınırlandırılmış özel bölge vb. gibi manalara geldiğini görürüz. Göle’ye (2016: 20) göre mahremiyet, saklı olana, özel aile hayatına, kadının bedenine/hayat alanına ve yabancı insanların bakışlarına yasaklanan duruma işaret etmektedir. Mahremiyet; tesettür, hayâ, hicap, nikâh/aile, kadın kavramlarıyla yakından ilgili bir kavramdır. Dinî referanslı bir kavram olması dolayısıyla söz konusu kavramlarla kuşatıcı ve

¹ Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID 0000-0002-4973-3630, latife.cimen@izu.edu.tr

organik bir anlam ilişkisi bulunmaktadır. Bu sebeple mahremiyet sadece kişisel bir hak olmaktan öte, “ilahî belirleyiciliğin de egemen olduğu bir alandır” (Bağlı, 2011: 185). Mahremiyet olgusunun kadın/kadın ilişkisini aşan; uzak/yakın akraba, usul/fürû, karı/koca hatta kul/Allah arasındaki ilişkilere kadar uzanan geniş bir boyutu bulunmaktadır (Göle, 2014; İbiş, 2016: 211; Diler, 2014: 72-79). Ancak günümüzde mahremiyet aile hayatı ve kadına odaklanmakta, kadın-erkek ilişkilerine indirgenmeye çalışılmaktadır.

Türk milletinin toplumsal hayatında ve kültüründe en temel ve kutsal kurumlardan biri olan ailenin temel direğini kadın oluşturmaktadır. Aynı zamanda anne, eş, evlat, abla vs. statü ve rolleriyle aile içinde olduğu kadar “kadın” kimliği ile de önemli bir değere sahip olduğu bilinmektedir. Türk kültür ve devlet geleneğinde kadının statüsüne baktığımızda özellikle eski Türk devlet geleneğinde kadına büyük kıymet verildiğini görürüz. Orhun Kitabelerinde bulunan kişiöğlü (insan) ifadesi, Altun Yaruk adlı Uygur kitabında kadın ve erkek anlamında kullanılmıştır. Burada yer alan anlatıya göre yer ve gök arasında yaratılan kişiöğlü çifttir (Ögel, 2001: 10). Bu çift kişiöğlü devletin devamlılığını sağlayan, onu sürdüren ve yücelten hem kadın hem de erkektir (Köksel, 2011: 333). Orhun Kitabelerinde Türklerin yöneticilerine atfettiği kutlu özelliğin sadece kağana değil, aynı şekilde hatuna da ait olduğu metinlerde sık sık tekrarlanmaktadır. Kağan ile hatunun adı birlikte geçer. Kültüğün Âbidesi’nde Bilge Kağan, babası kağanı ve annesi hatunu İl veren Tanrı’nın, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye yücelttiğinden söz eder. Bilge Kağan Âbidesi’nde de Tanrı’nın, İleriş Kağan’la İlbilge Hatun’un tepesinden tutup yukarı kaldırdığından bahsedilir. Hatunun da kağan gibi Gök Tanrı’dan kut alması ona verilen değeri göstermektedir. Türk milletinin adının, sanının yok olmaması kağana ve hatuna bağlıdır. Ayrıca Orhun Kitabelerinde devlet işlerini bilen hatunlardan söz edilir. Kağanın eşi, düzenlenen törenle başa geçer ve devleti Kağan’la birlikte ortak bir şekilde yönetirlerdi. Emirnâmeler, Kağan ve Hatun tarafından ortak imzalanır sadece kağan tarafından imzalanırsa geçerli sayılmazdı (Taşağıl, 2017: 184). Bu bakımdan kadına kıymet vermek aileye kıymet vermekle, aileye önem vermek ise topluma önem vermekle eşdeğer görülmüştür. Tanzimat döneminin önemli simalarından Şemseddin Sami; “Bir ümmetin ahvali daima kadınlarının ahvaliyle mütenasip olur” ifadesiyle kadının toplum için değerini vurgulamaktadır (Şemseddin Sami, 1996: 47).

Türk tarihinde kadına verilen değeri destanlarda görmek mümkündür. Türk kadını destanlarda güzelliği ve yiğitliğinin yanında iffeti, sadakati ve vefası ile de ön plana çıkarılmaktadır. Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden Manas Destanı'nda Türk kadınının iffetli karakterine dikkat çekilir; dstandaki kadınlar hem güzel hem iffetli hem de akıllıdır. Batı ile Hint destanlarında rastlanmayan durum kadınların iffetli konumudur (Tural, 1998: 65). Destanların yanı sıra tarihî kaynaklarda Türk kadınının ahlaki güzelliğiyle ilgili ifadeleri görebiliriz. Marco Polo'ya göre Türk kadınları “bütün dünyanın en temiz ve ahlaklı kadınlarıdır” (Duygu, 1973: 615). Plan Carpin de Türk kadınlarının “temiz ve namuslu” olduklarından söz etmektedir (Roux, 1989). İbn Battûta (2019) *Seyahatnâmesinde* Deşt-i Kıpçak'a gittiğinde “Bu yörede gördüğüm ilginç tutumlardan biri de erkeklerin kadınlara gösterdikleri aşırı saygıdır. Bu memlekette kadınlar erkeklerden üstün sayılıyor” diye ifade etmektedir. Aşıkpaşazade (1970) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rolleri olan dört önemli unsur arasında Bacıyân-ı Rum kadınlarından söz etmektedir. Gökalp'e (2019: 77) göre de toplumsal hayatta kutsal kabul edilen kadın ayrıca yasalarla da güvence altına alındığından güven içinde hayatını devam ettirmektedir.

Mahremiyet olgusu her toplum ve her insan için farklı anlamlar ifade etmekte ve hayatın her yönünü ilgilendirmektedir. Bu konuyu farklı yönleriyle araştırmak amacıyla yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen özellikle kadın ve mahremiyet konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı kadın ve mahremiyet konusunu tarihi süreç içinde, kültür, modernizm, postmodernizm, çalışma hayatı, medya ve sosyal medya, mekân, sağlık, savaş ve göç boyutunda incelemektir.

Kadın, Kültür ve Mahremiyet

Mahremiyet, kültürle doğrudan ilintili bir kavramdır. Lyon'a (2006) göre mahremiyet kavramı her kültürde vardır fakat nasıl değerlendirildiği döneme ve yere göre değişmektedir. Bireyin yaşadığı toplumun inançları, değer yargıları, normları, ahlaki kuralları, bireyin inançları mahremiyet algısının oluşmasında ve mahrem alanını belirlemede etkili olmaktadır (Karagülle, 2015: 7). Her bir kültürde bulunan mahremiyeti düzenleyici kurallar, mahremiyetin düzenlenme şekli ve mekanizmalarının o kültüre özgü olduğu bilinmektedir.

Hall'e (1976) göre 'her kültürde farklı duyumsal dünyalar (görme, koklama, duyma, dokunma, vb.) yüceltilir ve farklı mekanizmalar kullanılır'. Hatta aynı kültür içinde de rol ve statüye bağlı olarak farklı kural ve mekanizmalar işleyebilir. Toplumsal normlar farklılık gösterse de mahremiyet olgusu toplumda çok önemli işlevler yerine getirmektedir. Örneğin, hemen hemen her toplumda cinsel organların gizlenmesi konusunda kurallar bulunurken, tam çıplaklık uygulamasının bulunduğu toplum istisnadır.

Mahremiyet Batı kültüründe dokunulmazlık, Doğu kültürlerinde ise görünmezlik üzerinden yapılandırılmıştır. Batı kültürü kamusal alanda insan vücudunu dokunulmaz hâle getirerek mahremiyetini güvence altına almıştır. Doğu kültüründe ise "mahrem olan, diğerlerinin bakışından saklanarak ve bakışlara kapalı tutularak koruma altına alınmıştır. Bu kültürel farklılıklar Batıda mahremiyet sınırlarının yakında olan kimselerden, Doğu'da ise uzakta olan insanlardan başladığını göstermektedir (Yavuz, 2012: 41). İslam dini günah sınırlarını sadece dokunmayla değil aynı zamanda görme ve göstermeyle de belirlemektedir. Göle'ye (2016: 76) göre itiraf üzerine kurulan ve gündelik hayattaki günah, istek, dert, suç, hastalık gibi durumlar dâhil söylenmesi en zor şeylerin bile açıkça söylendiği Batı kültürüne karşılık, İslam kültürü mahrem konuların dile getirilmesini hoş görmeyen, aksine gizliliğe önem veren bir toplum idealindedir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; kadın ve erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşüneceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir (Üner, 2008: 6; Powell and Greenkouse, 2010: 1012). Kültür sadece mahremiyetin oluşumunda yer almamakta, aynı zamanda mahremiyetin korunması için yöntemler de geliştirmektedir. Mahremiyetin korunması için geliştirilen kültürel yöntemler; perdeleri kapatma, kapıyı kilitleme, diğer insanlardan çekinme, gözleri kaçırma, özel alanlar kullanma, konuşulan konuya göre ses düzeyini ayarlama ve etraftaki kişilerden farklı dil konuşma vb. davranışlarla ortaya çıkmaktadır.

Kadınların Anadolu'daki geleneklere bağlı olarak utanma veya saygı ile ifade edemedikleri evlenme dileklerini, sevdiklerine duydukları bağlılığı, aşkı, sevgiyi ve aileyle bağlantılı birçok duygu, düşünce ve isteği halı, kilim

ve oyalara ilmek ilmek dokudukları motiflerle anlattıkları bilinmektedir. Kadınların yaşlarına ve aile içindeki konumlarına göre işlemler yaptıkları görülmektedir. Örneğin: küpe ve çeyiz sandığı motifi, bir genç kızın evlenme arzusunu ailesine ve ebeveynlerine anlatma biçimiyle ilgilidir. İp, zincir, halat şeklinde bukağı motifi sınıksıkı bağlı olmak anlamına gelir. Gücü ve yuvayı korumayı temsil eden koç boynuzu, karşı karşıya işlendiğinde “yar yâre karşı”, sırt sırta işlendiğinde ise “yar yâre küstü” şeklinde adlandırılır ve kadının sitemini anlatmaktadır.

Anadolu kadını oyalarla sadece başörtüsünü süslememiş, onları âdeta birer sözsüz iletişim unsuru ve ifade vasıtası olarak kullanmıştır. Kadınlar sözle anlatmaya utandıkları mahrem konuları oyalarda sembollerle anlatmışlardır. Bu nedenle Anadolu’da yapılan her oyanın adı ve anlamı bulunmaktadır. Kılılı kurt oyalı yemeni yapıp takan gelin hayatından memnun olmadığını anlatmıştır. Kaynanasıyla arasının iyi olmadığını mezar taşı oyası takarak göstermiştir. Çarkıfelek oyasını ise mutlu olamayıp eşinden ayrılan kadınlar takmıştır. Mor sümbül oyası âşık kızı, acı biber oyası kocasıyla veya kaynanasıyla arası iyi olmayan gelinleri anlatmıştır. Arpa çiçeği oyası ise kadının eşinin ilgisizliğinden şikâyetçi olduğunu sembolize etmiştir.

Kadın, Modernizm ve Mahremiyet

Modernizm, en genel manada eskinin değerlerini ve geleneğini yok sayarak yerine yeni değerleri oluşturma olarak tanımlanırken; eskiye ait değerlerin modern olan değerlerle değiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu süreçte din ise “modernleşmenin zorunlu bir sonucu gibi görülen sekülerleşme olgusu” çerçevesinde insan hayatından çıkarılan ya da çıkarılması gereken bir sosyal kurum olarak sunulmuştur. Mahremiyeti dönüştüren modernizm, kaynağı din olan mahremiyete de karşıdır ve onu ortadan kaldırmak ister. Michelet (1998: 49) de modernizmi Rönesans’la başlayan “dinden bağımsızlaşan” bir süreç olarak tanımlamaktadır. İnsanı kamunun malı olarak gören modernizmin bu manada en büyük etkilerinden biri kadına yönelik olmuştur. Kadını dinin kısıncasında kaybolmuş, ötekileştirilmiş ve bastırılmış olarak gören modernizm onu kurtarmanın en kısa ve kolay yolunun, modernleşmeden geçtiğini iddia etmektedir. Gizli, özel olan ve gizem gibi kavramlarla anılan mahremiyet kadınla ilişkilendirilirken; modernlik açıklık, kamusal olma ve şeffaf olmaya

dayalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın Batı'da modernlik ölçütü olarak kabul edilmektedir. Batı dışı toplumlar için modernleşme, çoğunlukla modern, kültürel, siyasal yapı ve ekonomik anlamda sanayileşmiş ülkelere benzeme ve onları taklit çabaları olarak gelişmiştir.

Genellikle Müslüman ülkeler kadın konusunda politikalarını Batı'yı esas alarak gerçekleştirmişlerdir. Modernlik Batı'yı temsil ederken, Doğu mahremiyeti temsil etmektedir. Batı'nın Doğu üzerindeki oryantalist bakış açısı modernin mahremiyete bakışı gibidir. Bu bakış açısına göre Batı ileridir, Doğu ise geridir. Batı açılırken, Doğu kapandıkça kapanır. Batı'nın özel alanı, Doğu'nun mahrem alanı vardır. Özel alanı moderne bakarak, mahrem alanı mahremiyete dayanarak açıklama çabası vardır. Modern Batı toplumlarında namus, aidiyet ve kadın haklarına ilişkin algılar değişmiş bunun yerine özgür kadın veya özgürlük ön plana çıkmıştır. Yani kadın ve kadına ilişkin durumlar, özel alan olarak tarif edilen çevreden çıkartılarak kamusal alana aktarılmıştır. Bu anlayışla birlikte, modernleşme sürecinde kadının sosyal hayata katılmasıyla mahremiyet algısında da önemli değişimler oluşmuştur (Karagülle, 2015: 9).

Tanzimat'la birlikte Osmanlı Devleti'nde başlayan Batılılaşma girişimleri toplumun bütün sosyal, siyasi, askerî kurum ve kuruluşlarında görülmeye başlar. Batı'ya yönelik değişimlerin yaşandığı bu modernleşme sürecinin temel amacı yeni bir insan, buna bağlı olarak yeni bir toplum oluşturmaktır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modern bir toplum oluşturma yolunu ise en küçük birim olan aileden geçer. En büyük görev ise hem ailenin hem de ahlâkın koruyucusu olarak görülen kadınlardır.

Modernleşme sadece siyasal yapıda değil, toplumun yeniden yapılanmasında da belirleyici olmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda, eğitim ve hukuk alanında, Batı'ya ayak uydurma ve ilerleme çabasıyla değişimler ve yapısal dönüşümler geçirmiş, bu değişim sürecinden Osmanlı kadını da etkilenmiştir. Eğitim, hukuk, ekonomi gibi toplumun yeniden yapılandırılmasında belirleyici olan faktörler, kadının toplumdaki konumunu da belirlemiştir. Yani Osmanlı kadınının konumu modernleşme ile paralellik göstermiştir. Yaşanan değişimler, o zamana dek sadece ev içinde anne ve eş rolleriyle sınırlanmış olan kadına da sirayet etmiş,

kadın toplumsal yaşamda farklı statüler kazanmak için taleplerde bulunmaya başlamıştır (Çakır, 1996: 22).

Türk modernleşmesinde kadın hareketi, çıkış noktası açısından bir özgürlük ve eşitlik hareketidir. Hareket toplumun özgürleşmeye, bireyselleşmeye başladığı, geleneksel yaşam biçiminden koptuğu, siyasal ekonomik dönüşümlerin yaşandığı 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl boyunca ideolojisini belirlemiş ve daha sonra “feminizm” kavramıyla kendini ifade etmiştir (Çakır, 1996: 3). Geleneksel temeller üzerine kurulu Osmanlı Devleti'nin modernleşmesine öncülük edecek yapısal değişimler özellikle II. Meşrutiyet döneminde gündeme gelmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanı kadınlar için özgürlüğün ilanı olarak görülmektedir. Çünkü kadınlar bu dönemde geleneksel rollerinden yeni modern kimliklerine geçiş yapmaya başlar. Osmanlı kadınlarının kendilerini ifade etmeleri, tanıtılmaları ilk kez basın kanalıyla, kadın dergileri aracılığıyla mümkün olmuştur. Bu yayınların arasında ön plana çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin yazı kadrosunu dönemin aydın-bürokrat kesiminin kızları ya da eşleri olan entelektüel kadınlar oluşturmuştur. Yayınlanan gazete ve dergilerin geneli Batılı kadınlar üzerinden Osmanlı kadınlarına örnek olacak konuları ele almıştır. Bu konular arasında kadınların sorunları, aile, toplum ve iş yaşamları, eğitim, sağlık, moda ve giyim konuları ağırlıktadır. Ayrıca kadının toplum hayatına katılmasının gerekliliği ve yurt içi ve yurt dışından verilen örneklerle kadınların her işi başarabileceğine olan inanç yerleştirilmeye, pekiştirilmeye çalışılmıştır (Özkiraz ve Arslanel 2011: 6). Kadın dergileri kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerini sağlarken, kurulan dernekler bu bireysel talepleri örgütlü birliklere dönüştürmüştür. II. Meşrutiyet'le birlikte kadın eğitimine önem veren, çalışabileceği iş yerleri açmayı amaçlayan ve böylelikle kadının geçim sorununa çözüm arayan dernekler kurulmuştur (Çakır, 1996: 50-78).

I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı kadınlarının hayatında önemli değişimler yaşanmıştır. Bu yıllarda kadınların kamusal alana girişi çeşitlenmeye başlamıştır. Kızlar bu yıllarda birçok okulda okudukları gibi Daru'l-Funun'a da girmeye başlamışlardır. İstanbul gibi önemli şehirlerde çarşaf kadınların kılık kıyafetinde önemini korumakla beraber, birçokları artık peçe kullanmaz olmuştur (Bakacak, 2009: 631). Osmanlı'dan Türkiye'ye paralellik gösteren

modernleşme sürecinde kadınlar devlet eliyle modernleşmenin bir “meta”sı olarak kullanılmaya başlanmıştır. II. Meşrutiyet’in “yeni toplum - yeni insan” projesi, kadınları modern bir toplumsal özne olarak düşünmüş ve bu bağlamda tasarlamıştır.

Cumhuriyet’le birlikte kadınlar, modernleşme projesinin temel taşıyıcıları olarak görülmeye başlanmış, kadınlarla ilgili olarak ortaya çıkan tutum değişimleri ve reformlar Osmanlı’yla bağların koparılmasının en önemli göstergelerinden biri sayılmıştır. Kadınların konumu ve kamusal hayatta görünürlük kazanmaları medeniyet değişiminin bir simgesi olarak görülmüş ve Cumhuriyet projesinin başarısı olarak kabul edilmiştir (Göle, 2016: 101). Göle’ye (2016) göre Cumhuriyet ideolojisi, medeniyete katılma ile hayat ve giyim tarzını birbirini tanımlayan unsurlar olarak gördüğü için Cumhuriyet yöneticileri, giyime çok önem vermişlerdir. Kıyafet değişikliğine vurgu yapılmasının asıl nedeni bunların “dinî ve manevî” kültürü temsil etmesinden kaynaklanmıştır. Böylelikle kadınların peçe ile çarşafı atmaları sağlanarak dinî otoritenin ve şeriatın sınırladığı mahrem hayatı kırmaları beklenmiştir (Göle, 2016: 86-87). Çaha’ya (1996: 109) göre de kadınlar için düzenlenmiş giyim tarzı ve davranış kuralları Türk toplumunda modernleşmenin sembolünü oluşturmaktadır.

Mahremiyetin dönüşümünün en kilit noktası şüphesiz kadın kimliğindeki değişim olarak görülmüştür. Kandiyoti (2007) bu konuda şunları söylemektedir “Cumhuriyet’in ilk yıllarında yeni devletin modernliği en etkileyici biçimde rejimin tanıtımının simgesi hâline gelen kadın imgeleri yoluyla yansıtıldı: geçit törenlerinde bayrak taşıyan şortlu, okul önlüklü, asker üniformalı genç kızlar ya da balolarda dans eden tuvaletli kadınlar” (Kandiyoti, 2007: 236).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında farklılaşan kadın algısını ifade etmek için modern Cumhuriyet kadını terimi kullanılmış ve kadın idealleştirilmiştir. Modern kavramı, Avrupalı hayat tarzını ifade ederken; Türk kültüründe modernlik Batı’yla temasla başlamaktadır. Yapılan reformlar modern kadın inşa etme ideolojisini yansıtmaktadır. Modern kadının inşası sürecinde birbirinden farklı rol ve imajlar ortaya çıkar: iş hayatına katılmış eğitimli kadın; topluluklar ve kurumlarda söz sahibi sosyal kadın; düzgün terbiye bilincine sahip anne ve eş; birey olarak eğlenceli ve hareketli ortamlarda bulunabilen

feminen kadın. İlk üç kadın rolüne Cumhuriyet öncesi dönemlerde de rastlanılır ancak feminen kadın karakteriyle Batı tarzı kadın-erkek ilişkilerine geçiş yapmak amaçlanır (Acun, 2007: 98).

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında gerçekleştirilen inkılaplar, Batılılaşma sürecini devlet eliyle hızlandırmıştır. Göle'ye (2016: 49) göre kadın Batılılaşmanın mihenk taşı olmuş, inkılaplarla dönüşen kadın kimliği sadece birey olarak kadını değil tüm toplumu şekillendirmiştir. Geleneksel İslamî anlayışta kadın, mahrem bir kurum olarak ailenin, daha açık bir ifadeyle mahrem bir mekân olarak evin temsilcisidir. I. ve II. Meşrutiyet'le başlayan ve Cumhuriyet'in ilanı ile resmî bir devlet ideolojisi hâline gelen modernizm (Göle, 2016: 13) ise meyvelerini öncelikle kadında vermiştir. Özelde kadın bedeninin, daha genelde ise aile yaşamının mahrem kabul edilmesi, Batı ve Türkiye tarihi için ortak bir husustur. Bununla birlikte Türkiye tarihinde kadının mahremiyeti daha çok dinî ve ideolojik boyutlarıyla ele alınmıştır.

Modernizm kadının mahremiyet alanının dışına çıkmasıyla kurtulabileceğini savunmuş, kendi kurallarıyla kadını modernleştirmiş ve özgürleştirmiştir. Modernizm, mahremiyetin en esaslı duruş yeri olan ev kadınlığını, anneliği ve aileyi küçümsemeye çalışmaktadır. Modern düşünceyle birlikte cinsellik, aşk, romantizm ve kadına bakış değişmiş, romantik aşkın cinsellikle birlikte ele alınması seksin, romantizmin ve mahremiyetin çözülüp yeniden inşa edilmesine ve konunun tartışmalara açık hâle gelmesine neden olmuştur (Bağlı, 2011: 245-314).

Kadın Postmodernizm ve Mahremiyet

Postmodernizm 1960'lı yıllarda modernitenin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Postmodern dönemde beden, bireyin kimliğini tamamlayan bir özne olarak görülmektedir. Çünkü beden modern dönemde toplumsal bir denetime tâbi tutulmak üzere bastırılırken postmodern dönemde tüm çıplaklığıyla teşhir edilmek üzerine kuruludur. Bu açıdan beden, kimlik inşasının odak noktası olup 'yaşanan deneyim'e, 'tüketim deneyimi'ne ve 'arzulanan deneyim'lere daha çok önem vermektedir. Esas ve geçerli olan şey kişisel hazlar, zevkler, kişisel ilgiler, arzular, beğenilerdir. Hiçbir şey kesin olmamakla birlikte her şey belirsizdir (Odabaşı, 2014: 48). Bauman'a (2012: 87) göre arzunun tatmini arzulamamakta, tam tersine arzu yine arzuyu arzulamaktadır. Pek çok alanda

geçerli olan bu yaklaşım, insanların insanlarla ya da eşyalarla ilişkilerinde de tüketim kültürünün argümanı olan 'kullan at' şeklinde ve arzu nesnesi olarak ortaya çıkmaktadır. Modern dönemde esas olan kadın-erkek ayrımında, kadın tüketmeyi, erkek ise üretmeyi temsil ederken; postmodern döneme gelindiğinde kadın-erkek, kent-kırsal, kamu-özel gibi ikili karşıtlıklar, sınıflandırmalar ve sıralamalar geçerliliğini yitirmektedir (Odabaşı, 2014: 109). Postmodern dönemde popüler hâle getirilen yapay ihtiyaçlarla; beden üzerinde plastik cerrahinin gerçekleştirdiği estetik değişimler, bronzlaşma, kas yapma veya sıfır beden olmak için spor salonlarına gitme gündeme getirilmiştir. Buna bağlı olarak, içi boşaltılmış mahremiyet anlayışı ile sadece şekilci niteliğine odaklanılarak mahremiyetin sınırları dönüştürülmüştür.

Postmodern hayat içinde vazgeçilmez hâle gelen 'fark edilme' ya da 'sanal var olma' biçimlerinden kadınlar da uzak kalamamışlardır. Bu var olma biçimi dinî normları ya da kültürel değerleri dışarıda bırakarak, gösteriş toplumunun vazgeçilmezi olan estetik ve zevk unsurlarıyla gerçekleşmiştir. Değişim öncesi mahrem olan kişisel veriler, fotoğraflar, aile içi aktivitelerle ilgili sınırlar ihlal edilmiş, imaj ve gösterişle aleni olarak paylaşımına açık hâle gelmiştir. Mahremiyetin bu şekilde ihmal edilmesi ayıp/yasak olan her şeyin sahne ve ekranlara taşınmasına neden olurken, insanların özüne ait değişimleri itiraf ettiği bir boyuta taşınmıştır. Dünyevileşmenin bireyleri görünmez alandan görünür alana çekmesi kuşkusuz dindar kadınların hayatında da belli dönüşümler oluşturmuştur. 1970'li yılların dindar kadınlarının kimlikleri farklılıklar üzerinden değil, benzerlikler üzerinden şekillenmekteydi. Kadınların benimsedikleri rol/kimlik iyi anne, iyi eş üzerinden şekillenirken, 2000'li yıllardan sonra dindar kimliği estetik üzerinden gerçekleşmiştir. Şık dindar kadın kimliğiyle estetik paydada barışan dindar kadınlar, görünmez alandan görünür alana çıkmışlardır. Medya aracılığıyla daha geniş alanda görünür kılınmak mahrem olan sınırların çözülmesine sebep olmuştur. Postmodern toplumda şehirleşmeyle birlikte kadın; çalışan, üreten, tüketen ve ayrıca başkalarının tüketimini pompalamak için reklam ve destek malzemesi olarak kullanılan bir değere dönüştürülmektedir. Eşit haklar, özgürlük ve kendi ayakları üzerinde durma söylemleri, ev işleri, annelik, iş hayatının sorumlulukları ve diğer sosyal sorumlulukların bir arada yürütülmesi kadını yıpratmaktadır (Tayanç, 2010). Postmodern çağ, kadını daha başarılı, daha

becerikli, daha güzel, daha şık, daha beğenilen ve daha çok onaylanan olması için etkilemekte ve yönlendirmektedir. Bütün bunları elde edebilmenin yolu ise tüketim kültürünün pompaladığı antiaging ürünler, kozmetikler, moda, başta burun olmak üzere estetik operasyonlar ve diyet kürlerinden geçmektedir

Postmodern toplumda yaşanan anlam yitimi, mahremiyetin yitimiyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Niedzwiecki, kendimizi ve komşularımızı gözetlemeyi neden bu kadar sevdiğimizi içinde bulunduğumuz durumu “Dikizleme Kültür Çağı” ve “abartılı paylaşım” tanımlamasını kullanarak açıklamaktadır. Ona göre “abartılı paylaşım”, kişinin “özel bilgilerini ortaya sererek, özel hayatını teşhir etmesi; teşhire maruz kalan kişiden ısrarla onay beklemesidir” (Niedzwiecki, 2010: 7). Kişisel hayatın mahremiyetinin kişinin kendi tercihine bağlı olarak teşhir edilmesi bireysel bir özgürlük kapsamında kabul edilse bile, aslında yapılan şey mahremiyetin ortadan kaldırılması ve özel hayatın teknoloji aracılığıyla ortaya serilmesidir (Giddens, 2010: 169).

Lyon’a (2006: 31) göre modern hayat adını verdiğimiz faaliyetler, bir nevi elektronik gözetim altında olmaktır. Madalyonun diğer yüzünde ise görünürlüğünün mahremiyetine müdahale olduğunu bile modern bireyin görünürlük kazanma isteği yer almaktadır. Giddens’in (2010) dile getirdiği ‘mahremiyetin dönüşümü’ “her iki cins için de soyun devamı kaygısından kopmuş” bağımsız bir cinsellik ve kadınların cinsel özgürlüğünün artması gibi değişimler gerçekte mahremiyetin tükenişiyle belirginlik kazanmıştır. Cinsellik konusunda erkekler evlilik dışı maceralara tarihin her döneminde rahatça atılabilirken; modern öncesi dönemlerde aynı şekilde davranmayı düşünmeyen kadınlar, artık kendilerinin de evlilik dışı ilişkilerde bulunabileceklerini “erkek yapıyor, ben neden yapamıyorum” şeklinde ifade edebilmektedir. Mahremiyetle ilişkili geleneksel değerler çeşitli vesile ve vasıtalarla kasıtlı ve bilinçli bir şekilde tüketilmektedir. Buna karşılık yeni değerler üretilmemekte ve mahremiyetin dönüşümünden söz edilmektedir.

Kadın, Kitle İletişim Araçları, Sosyal Medya ve Mahremiyet

Baudrillard’a (2004: 172) göre beden tüketim toplumunun yükselen değeridir çünkü “beden sattırır, güzellik sattırır ve erotizm sattırır.” Satılmak istenen malın/hizmetin yanında arzu nesnesi olarak kodlanmış bir kadın bedeni göstermek yaygın bir stratejiye dönüşmüştür. Kadın bedeni nesnelleştirilip

ürüne kendi gerçeğinden bağımsız soyut değerler yüklenerek bir meta olarak kullanılmaktadır. Kadın bedeni reklamlarda, tüketicileri etkilemek, ikna etmek, ürüne karşı ilgi ve istek uyandırmak dolayısıyla satışları arttırmak amacıyla kullanılmaktadır. Reklamlarda, çoğunlukla çekici ve bakımlı olarak resmedilen kadınların cinsel obje olarak sunumu, onları yalnızca bedene indirgeyerek, meta olarak algılanmasına yol açmaktadır. Reklamlarda tanıtılan ürünle birlikte cinsel göndermeler içerisinde konumlandırılan kadınlar; yiyecekten kozmetiğe her türlü ürünün reklamında bir obje olarak yer almaktadır (Utma, 2020). Erkek ürünlerinin reklamlarında bile kadınlar erkeği arzulayan olarak yer almaktadır. Kadının bedeni, hedef kitlesi erkekler olsa da otomobil reklamlarının vazgeçilmezi hâline gelmiştir. Çıplak bir kadın güzelliğinin, erkeklerin arzusunun ve kadınların hayranlığının merkezidir (Rutherford, 2000: 198-199; Çetinkaya, 1992: 127).

Reklamlarda cinsellikle ilişkili söylemlerin işaret ettiği en sık rastlanan imaj “modern/bakımlı/özgür” kadın kategorisidir. Reklamlardaki modernlik imajı ise, bakımlı, bu bakımı sergileyebilecek özgürlüğe sahip kadın figürü ile sunulmaktadır. Günümüzde postmodern kültürün etkisiyle kadın bedeni kamusal bir mala dönüştürülmüş ve herkese açık cinsel bir meta hâline getirilmiştir. Özellikle reklamlarda cinselliğin fazlasıyla vurgulanması, kadın bedeninin bir pazarlama aracı olarak kullanılması, kadın ve kadın bedeninin mahremiyetini yok etmiştir (Diker, 2015).

Kadın dergileri de kadın sorunlarından çok kadınları tüketime yönlendiren yazı ve reklamlar içermektedir. Dergilerde yer alan reklamlarda genellikle genç, güzel ve bakımlı kadın imajı veren mankenler kullanılmaktadır. Lüks tüketim ürünlerinin kullanılması mesajlarını içeren bu reklamlar yine kadınları erkekleri cezbeden bir objeye dönüştürmektedir. Daha çok Batılı kadın modelinin örnek olarak sunulduğu bu dergilerde geleneksel Türk kadını olgusuna yer verilmemektedir.

Gazeteler kadın cinselliğinin medyada kullanıldığının bir göstergesidir. Özellikle sanat ya da moda haberi başlığı altında kadın bedenini öne çıkaran fotoğraflara yer verilmektedir. Çoğu zaman bir sağlık haberi bile kadın bedenini teşhir eden fotoğraflar eşliğinde sunulabilmektedir. Dolayısıyla görsel basının reyting hesabını, yazılı basının da tiraj hesabını kadın bedeni üzerinden yaptığı

söylenbilir. Dizilerde, filmlerde, müzik kliplerinde, magazin programlarında yer alan kadınlar çoğu zaman cinsellikleri ön plana çıkarılarak medyanın bir sömürü aracı hâline gelmektedir.

Günümüzde sosyal medya şöhretin, ideolojinin, toplumsal hareketlerin, imajların, takiplerin, tebliğlerin, teşhirin, kimliklerin, benliğin, cemaatlerin, kalabalıkların, siyasetin, kültürün, ekonominin alanı hâline gelmiştir. Beden güzelliğini ön plana çıkararak ve bireyselliği destekleyerek sanal ortamda âdeta “gösterme ve görünme” üzerine kurulu bir ortam oluşturmaktadır. Bu ağları kullanan pek çok kişinin, çevresindekilere kendini anlatmak, tanıtmak ve beğendirmek zorunluluğunu hissettiği görülmektedir. Bu zorunluluklara bağlı olarak kadınlar mahremiyet alanlarının sınırlarını da genişletmektedir. We Are Social ve Hootsuite’in “Digital 2021” raporuna göre Türkiye’de kadınların %71’i sosyal medya kullanmaktadır. Facebook kullanıcılarının %34,2’si Twitter kullanıcılarının %13,4’ü, Snapchat kullanıcılarının %68,9’u ve Instagram kullanıcıların %42,2’si, LinkedIn kullanıcılarının %32,5’i ve Youtube kullanıcılarının %49,2’si kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2019 verilerine göre kadınların internet kullanımı yüzde 68,9’dır. Türkiye’de internette günde ortalama 7 saat 29 dakika zaman geçirilmektedir. Westin (1970) mahremiyete ilişkin tehdit unsurlarını ifşa, merak etme duygusu ve gözetleme olarak sıralamaktadır. Bunlardan ilki olan ifşa bireyin rızası olmadan başkaları tarafından veya kendi kendini ifşa etmesidir. Merak duygusu ise kişinin kimlerin hayatında nelerin gizli kaldığını görme veya öğrenme; nelerin meydana gelip ne olup bittiğini bilme merakından kaynaklanan durumdur (Yüksel, 2003: 185-187).

Sosyal medya özeli kamuya açan bir pencere/kapı işlevi görmektedir. Özel hayat tanımları “özel”i ev ile ilişkilendirmektedir. Oysa sosyal medya ile evin kurucu unsuru olan duvar ve kapılar işlevini yitirmekte, özel zaman olarak nitelendirilebilecek “ev hâli”, kamunun beğenisine sunulmaktadır. Ayçile (2016: 14) göre bütün kadim kültürlerde mahrem kabul edilen ev bu özelliğini artık sonsuza kadar kaybetmiştir, zira yeni dijital teknoloji evin her odasını her an dışarıya açık hâle getirmiştir. Oysa ev, insanın hem tabiatla hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde istenmeyen dışarıda bırakılmasını sağlayan mesafe belirleyicidir. Günümüzde evler mimari teknolojilerle

sağlamlaştırılıp, afetlere dayanıklı hâle getirilirken internet teknolojisi ve sosyal medya sayesinde şeffaflaşmakta ve içerideki ile dışarıdaki arasındaki sınırlar kaybolmaktadır. Maliyetinin düşük ve kolay erişilebilir olmasının sağladığı anonimlik sayesinde sohbet odalarında arkadaşlık, flört ve cinselliğin paylaşılmasına kadar geniş çerçevedeki internet ilişkileri mahremiyet algularını ve insanların davranışlarını kontrol eden mekanizmaları tahrip etmektedir. Eşler arasındaki sevgi, saygı ve sadakat gibi duygular yerini sadakatsizliğe ve aldatmalara bırakırken evlilik birliğine zarar verir hâle gelmiştir. Boşanma davalarında sosyal medya hesaplarının delil olarak sunulduğu görülmektedir.

Kişilerin Facebook kullanma nedenlerini ortaya koyan çoğu araştırmada (Toprak vd., 2009; Durmuş vd., 2010; Güven ve Kovanlıkaya, 2008; Gönenli ve Hürmeriç, 2011) merak duygusu ve merak duygusundan kaynaklanan arkadaşların yaptıklarıyla ilgili daha fazla bilgi edinme isteğinin ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Facebook kullanımının dezavantajları arasında ise ‘özel hayatın deşifre olması’ ilk sırada yer almaktadır (Gönenli ve Hürmeriç, 2011). Sepetçi’nin (2017) ‘sosyal medyada mahremiyet algısının çöküşü: instagram örneği’ adlı araştırmasına göre Türkiye’de Instagram kullanıcılarının %40’ını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar ‘doğum günü’, ‘evlilik teklifi’, ‘evlenme yıl dönümü’ gibi özel günleri, aile fotoğraflarını ve iyi dekore edilmiş ev fotoğraflarını paylaşmaktadır. Kadınların %82’si arkadaşlarının fotoğraflarının etiketlenmesinden rahatsız olmazken; %38’i fotoğraf ya da düşüncelerinin beğenilmesinin kendilerini iyi hissettirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca sosyal medya kullanan kadınların %44’ü arkadaşlarının neler yaptığını bilmenin hoşlarına gittiğini söylerken; %11’i yüz yüze söyleyemedikleri şeyleri sosyal medyada rahatlıkla ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda sosyal medya kullanan kadınların %24’ü sosyal medyada başkalarının paylaştığı müstehcen içerikli fotoğrafların kişilerin özel alanına girdiğini düşünmektedir. Kadınların %16’sı başka kadınların çocuklarıyla olan fotoğraf ve videoları, %24’ü sevgilisi ya da eşiyle olan fotoğrafları ve videoları gördüklerinde o kişinin kendi mahrem alanını ihlal ettiğini düşünmektedir. Kadınların %45’i, arkadaşlarının sosyal medyada grup üyeliklerini, siyasi/dinî düşüncelerini, çocukları ve eşleriyle birlikte olduğu fotoğraflarını gördüklerinde onların özel alanlarına şahit olduklarını düşünmemektedir. Bu araştırmaya katılan kadınların neredeyse yarısının paylaşımları mahrem olarak görmemesi ve

%35'inin sosyal medyayı kesinlikle tehlikeli bulmaması, sosyal medyada mahremiyet algısının değiştiğinin bir göstergesidir. Ayrıca kadınların kişisel bilgi ve özel fotoğraf paylaşımlarının kendilerine sorulmadan başka yerlerde kullanılması, öğrenilen bilgilerle rahatsız edilme ve hesabın ele geçirilmesi vb. tehlikeleri göze alarak gönüllü bir şekilde paylaştıklarını göstermektedir. Sosyal medya insanı kontrol eden ve sınırlandıran mahremiyet algılarını değiştirip dönüştürerek bireysel özgürlük veya kendini özgürce ifade etmek üzerine kurulu yeni bir ahlak anlayışı üretmektedir.

Arslanyürek'in (2016) çalışması da kadınların erkeklere oranla internet ve sosyal medyada daha aktif olduklarını ve bu platformlarda daha çok içerik paylaştıklarını göstermektedir. Araştırmaya katılan kadın internet ve sosyal medya kullanıcılarının internet ve sosyal medya sitelerinde güvenlikleri ve mahremiyetleri ihlal edilse de bu tür ortamlarda varlıklarını sürdüreceklerini ifade etmiş olmaları da düşündürücüdür. Bu görüşü savunan kadın kullanıcılar için internet ve sosyal paylaşım sitelerinde var olmanın, güvenlikten daha önemli olduğu söylenebilir.

Sığın'ın (2019) "sosyal medya kullanan gençlerin mahremiyet algısının incelenmesi" adlı 15-30 yaş aralığında 684 kişiyle yaptığı çalışmanın %46'sı kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlar, en fazla aile bireyleri, evlilik ve nişanla ilgili paylaşımlarda bulunurken; bu kadınların yarısından fazlası bunları mahrem olarak görmemektedir. Kullanıcı kadınların %78'i sosyal ağlarda izlendiklerinin farkında olsalar da bilgilerini yine de bu mecralara vermektedir. "İzlendiğimi biliyorum" diyen kadınların %58'i özel yazışmalarını rahatlıkla sosyal ağlarda yaptığını ifade etmiştir. Akiko'l'un (2018) çalışmasında kadınların %87,4'ü Facebook görüntülerinde kendi fotoğraflarını ya da özel hayatlarına ilişkin bir fotoğraf kullanmaktadır. Kadınların %47,9'unun Facebook'ta kişisel bilgilerinde ilişki durumu, iş durumu, eğitim durumuyla ilgili eksik ya da yanlış bilgi bulunmaktadır. Facebook'u kullanma amaçlarını kadınların %66,3'ü 'gündemden ve çevresindekilerden haberdar olmak', %4,9'u 'sosyal medyada mahalle baskısının olmaması', %3'ü 'diğer insanların özel hayatlarını öğrenmek', %2,2'si 'eski eş ve sevgilinin şu anda neler yaptığını öğrenmek' olarak belirtmişlerdir. Kadınların paylaşımlarının çoğunu özel hayatı sergileyen paylaşımlar oluşturmaktadır. Algül'ün (2018)

yaptığı araştırmada, kadın kullanıcıların paylaşımlarında “abartılı paylaşım” a ağırlık verdikleri görülmektedir. Kadın kullanıcılar paylaşımlarıyla iletişime önem vermekte ve paylaşımlarına onay almayı beklemektedir. Bu durum, mahremiyetin iletişim kurmak istenilen kişilere göre oluşturulduğunu veya iletişimi devam ettirme amacıyla kullanılan bir metaya dönüştürüldüğünü ve tüketime tâbi tutulduğunu göstermektedir. Böyle bir ortamda sosyal ağlar kullanıcıların mahremiyet algılarının genişlemesini sağlayan ortamlara dönüşmektedir. Aslanoğlu'nun, (2016) yaptığı “Muhafazakâr Genç Kuşağın Instagram Profilleri” adlı araştırmaya katılan kadınlar mahremiyet sınırlarının dinî değerlerle şekillendiğini çağın değişmesinin bu sınırları değiştirmeyeceğini ifade etmişlerdir. Ancak mahremiyet algılarını yıkmadan kendini göstermenin mümkün olmadığı düşüncesini ve takipçi sayısını arttırmak adına dinden kaynaklanan hassasiyetlerini göz ardı ederek paylaşım yapmaya devam ettikleri belirlenmiştir. Aynı kadınlar Instagram'da paylaşım yaparken mahremiyetlerini ihlal ettiklerini düşünmelerine rağmen bu davranışı devam ettirdiklerini ifade etmişlerdir. Hangi yollarla olursa olsun mahremiyet ihlalinin kadını duygusal açıdan etkilediğini anlatan Posner'in (2008: 245-246) ifadesi oldukça manidardır. “Bir kadın çıplak bir fotoğrafının dünyanın uzak bir köşesindeki bir ülkede, bir yabancı tarafından görülmesinden rahatsızlık duyar. Bu fotoğraf yok edilse ve bir daha kimse tarafından görülme bile duygusal bir rahatsızlığa neden olur. Fakat bu yabancı, fotoğrafı kadına şantaj yapmak, onun kariyerini baltalamak için kullanırsa ya da fotoğrafı açık bir dergide yayınlarsa kadında daha farklı ve daha ağır bir sıkıntı meydana getirir.”

Kadınlar anne olarak çocuklarının mahremiyetinden de sorumludur. Ancak annelerin sosyal medyada çocuklarına ait bilgi, fotoğraf ve video paylaşımlarında bulunduğu görülmektedir. Bu annelere Blogger anneler ve sosyal medya fenomeni anneler örnek verilebilir. Yapılan bir çalışmada çocuklarının mahremiyetine zarar vereceğini, fotoğraflarının başkaları tarafından tekrar paylaşılabilirliğini, çocuk büyüdüğünde bu resimlerden dolayı utanabileceğini düşünmesine rağmen, kullanıcı annelerin %84'ünün, çocuklarının fotoğraflarını sosyal medyada paylaştığı belirlenmiştir (Çimke vd., 2018: 264). 2014 yılında Michigan Üniversitesi tarafından, 0-4 yaş arasında çocuğu olan 569 anne-baba örnekleminde araştırma yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre annelerin %56'sının, babaların ise %34'ünün sosyal medyada

anne-babalık deneyimlerini paylaştığı görülmüştür. Ailelerin %70'inden fazlası başka ailelerin yaptığı paylaşımlardan çocuklarının utanabileceğini söylemiştir (Brosh, 2016: 226).

Bazı araştırmalar kadınlarda mahremiyet kaygısının erkeklerden daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Acılar ve Mersin, 2015; Saeri vd., 2014; Külçü ve Henkoğlu, 2014; Zengin vd., 2015; Livberber Göçmen, 2018; Filiz ve Yeşildal, 2019). Ancak mahremiyet kaygısıyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde bir çelişki de göze çarpmaktadır. Sosyal medya kullanan kadınların mahremiyet konusunda hassas olduklarını ve bu konuda kaygı yaşadıklarını ifade etmelerine rağmen, değer kayması yaşadıkları ve bunun farkında oldukları da anlaşılmaktadır. Bu kadınların kişisel bilgilerini ifşa etmeleri yaşadıkları çevrimiçi mahremiyet kaygısının davranışlarına yansımadağını da göstermektedir (Boyd ve Hargittai, 2010; Tüfekçi, 2008; Thon ve Jucks, 2014). Böylece toplumsal anlamda önemli olan aile, sevgi, aşk, ahlak ve mahremiyet gibi özel anlam taşıyan kavramlar sınır ve kota olmadan ihlal edilmektedir (Hekimoğlu, 2019: 51). Böylece bireyin mahremiyetini bizzat kendisinin ihlal etmesi, kişi ve söylemlerle özel yaşam alanını genele açması mahremiyeti zedelemektedir (Yüksel, 2003: 185).

Günümüzde sosyal medyada mahremiyet ihlali medyaya yansıyan suç, cinayet ve intihar sebebi olarak da birçok olayda karşımıza çıkmaktadır. Sadece bir örnek haber birçok şeyi anlatmaktadır. 11 Haziran 2015 tarihli *Çağdaş Kocaeli* gazetesi haberine göre Gölcük'te internetten tanıştığı kadınların müstehcen görüntülerini kaydederek, bu görüntülerle kadınlara şantaj yaptığı iddia edilen şahıs yakalanmıştır. İlgili haber şöyledir: "Bireyin bilgisayarında yapılan incelemelerde, internet ortamında tanıştığı kadınlara ait bin 800 adet müstehcen görüntü olduğu belirlendi. Yakalanan kişi internette bulunan sosyal medya hesaplarını inceleyerek, özellikle yabancı uyruklu kadınlarla iletişime geçtiğini, değişik takma isimler kullanarak kadınlara kendini modellik ajansı sahibi olarak tanıttığını ve bu şekilde kameralı sohbet ettiğini, yaklaşık 3 yıldır bu sohbetleri kayıt altına aldığını söylemiştir."

Kadın, Sağlık ve Mahremiyet

Sağlık alanında mahremiyet denildiğinde kişisel verilerin korunması, hasta gizliliği, sağlık uygulamalarında gizliliğe karşı duyarlı olunması

ve sağlık çalışanlarının bilgi gizliliğini yerine getirmesi anlatılmaktadır. Hastanın, kişisel, fiziksel ve psikolojik sınırları, mahcupiyet ve hassasiyetini azaltmak amacıyla gizli tutulmaktadır. Taitzman vd., (2013) sağlık hizmetinde bilgi güvenliği bağlamında mahremiyetin göz ardı edilmesinin, gizlilik endişeleri ve ekonomik sorunlardan daha fazla hastaların hayatlarını tehdit edebileceğini belirterek hastalar için mahremiyetin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak yapılan bir araştırmada sağlık çalışanlarının %59,2'sinin mahremiyet hakkının, tedavi kadar önemli olmadığını ifade ettikleri görülmektedir (Bostan 2007). Sağlık alanında mahremiyet sadece bedenle ilişkili değil; aynı zamanda sosyal, psikolojik ve bilişsel boyutlarda da ele alınmaktadır. Mahrem alanların korunması ve özel alan sağlanması sağlık alanının her biriminde önemlidir. Kadınların yaşadıkları acil sağlık problemleri örneğin banyoda şofben zehirlenmeleri, trafik kazaları veya denizde boğulma gibi durumlar dâhil olmak üzere acil tıbbi müdahaleler sırasındaki beden mahremiyetleri, sağlık durumlarının önüne geçebilmektedir. Kadın hastalar başkalarının görmesini istemedikleri durumlarda iç çamaşırlarıyla, evdeki kıyafetleriyle ve farklı mahrem hâlleriyle sağlık kurumlarına getirilebilmekte ve görüntülenebilmektedir. Hastanın üzerinin örtülerek ambulansa taşınması, hastaneye girişte üzerinin örtülü olması hasta mahremiyetine özen gösterilmesi açısından önemlidir. Kadın hastaların teşhis ve tedavi süreçlerinin tümünde olduğu gibi EKG (elektrokardiyografi) ve diğer film çekimleri sırasında da mahremiyetin korunması gerekmektedir. Hastane koridorlarında, polikliniklerde, müdahale odalarında, hastanın taşındığı tüm alanlarda, ameliyathane ve doğum salonlarında sağlık personeli olmayan çalışanlar, başka hasta ve hasta yakınları bulunabilmektedir. Hasta ve diğer hasta yakınları çoğu kez başkalarının müdahalelerini izledikleri, kişiye özel bilgileri duydukları, muayene ve müdahale sonuçlarını öğrenebildikleri durumlarda da mahremiyet ihlaline sebep olabilmektedir (Alan ve Erbay, 2011; Değirmen ve Şaylıgil, 2020).

Hartigan vd. (2018) kadın doğum acil servis biriminde yer alan sıralı hasta yataklarının perdeyle ayrılması sonucunda doğan mahremiyet algısı ile tek tek duvarla çevrelenerek oluşan kabin modelindeki mahremiyet algısını sorgulayan bir çalışma yapmıştır. Elde edilen bulgularda perdeyle ayrılmış yatakları kullanan kadın kullanıcıların yarısı, başka hastaların konuşmalarına

kulak misafiri olduklarını itiraf etmiştir. Mahremiyet sağlıklı ilgili her birimde önem arz etmektedir. Aynı şekilde yoğun bakım ünitelerinde kadın ve erkek hastaların birbirlerini görmelerini engelleyici (perde, paravan) ortamlar oluşturulmalıdır. Ayrıca aile bireyleri dışındaki kişilere hasta hakkında bilgi verilmesi de hasta kişinin mahremiyetinin ihlali anlamına gelmektedir.

Sağlık alanında beden mahremiyetine yönelik sorunlar kadınların doğum yapması, kadın hastalıklarının tedavi ve muayene süreçlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun cinsel organlar “mahrem” olarak algılanan ve özel anlamı olan organlardır. Cinsel bölgelerini açmaktan utanan kadınlar kadar bu durumu küçültücü bir sebep olarak görenler de bulunmaktadır. Jinekolojik muayenede, bir kadının en özel vücut bölgelerini bir başkasının önünde açması tüm mahremiyetinin bir başkasının değerlendirilmesine sunulması söz konusudur. Bu durum tıbbi bir zorunluluk gereği olsa da kadın için rahatsız edici olduğundan utanma, sıkılma endişe ve kaygı oluşturabilir (Demir ve Yeşiltepe Oskay, 2014).

Karro vd., (2005) çalışmalarında kadınların, mahremiyet konusunda erkeklerden çok daha fazla bilinçli ve endişeli olduğunu tespit etmişlerdir. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü (2014) tarafından yapılan kadın sağlığı araştırmasında kadınların %48,83'ünün hiç jinekolojik muayene olmadıkları, sadece gebelik ya da doğumla ilgili nedenlerden dolayı mecbur kalarak jinekolojik muayene yaptırdıkları belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar kadınların jinekolojik muayenenin gerekliliğini kabul etmelerine rağmen jinekolojik muayene öncesi ve sırasında; mahremiyetlerine dikkat edilmemesi, hekimin karşı cinsten olması ve utanma gibi sebeplerin kadınların muayene ve kontrollere gitmelerini engellediğini göstermektedir (Bekmezci ve Özkan 2015; Demir ve Yeşiltepe Oskay, 2014).

Araştırmalar kadınların özellikle pelvik muayenelerde, erkek doktorlara muayene olurken (%22-75) yoğun bir şekilde utanma hissi yaşadıklarını göstermektedir (Demiray vd, 2014; Demir ve Oskay 2016; Bilgin ve Doğan-Merih 2020; Erbil vd., 2008; Yanikkerem vd., 2009). Kocabaş ve Khorshid (2012) çalışmalarında kadınların %74,8'inin mahrem organları açıldığı için utandıklarını belirlemişlerdir. Yanikkerem vd., (2009) araştırma sonucu kadınların %41,8'inin çamaşırını çıkarmak zorunda kaldığı için utandığını göstermektedir. Erbil vd. (2008) araştırması jinekolojik muayene esnasında

kadınların %62,5'inin utanma duygusu yaşadığını göstermektedir. Altay ve Kefeli (2012) kadınların, muayeneye geldikleri zaman muayene olmaktan utanma (%57,0), mahremiyet (%53,7), erkek doktordan çekinme (%30,6) gibi nedenlerden dolayı anksiyete yaşadıklarını belirlemiştir. Özmen'in (2012) jinekolojik muayene sırasında alınan hizmetlerle ilgili yaptığı çalışmada, kadınların, %93'ü muayene masasına yatarken mahremiyetinin korunmadığını ifade etmiştir.

Yapılan çalışmalar kadınların jinekolojik muayene olmak için kadın hekim tercih ettiklerini göstermektedir (Baber, 2007; Demiray vd., 2014; Yanikkerem vd., 2009; Demir ve Oskay, 2014; Topatan, 2020; Szymoniak ve ark., 2009; Değirmen ve Şaylıgil, 2020; Erbil vd., 2008; Bilgin ve Doğan- Merih, 2020). Topatan, (2020) araştırmasında kadınların %50,2'sinin, Değirmen ve Şaylıgil %46,2'sinin, Erbil ve ark. %33,3'ünün, Bilgin ve Doğan-Merih (2020) 1980 ve sonrası kuşaktan olan kadınların diğer kuşaklardaki kadınlara göre %63,4'ünün jinekolojik muayenede kadın hekim tercih ettiğini belirlemiştir. Dowling vd., (2012) yenidoğan yoğun bakımda bebeği olan annelerle yaptığı çalışmada annelerin hastane odasında mahremiyetlerini sağlayamadıkları için evde süt sağmayı tercih ettiklerini ve süt miktarının yetersizliğinden endişe duyduklarını belirlemiştir. Hastaların mahremiyet hakkı tıbbi teşhis, tedavi ve bakımın her aşamasında olduğu kadar ölüm anı ve sonrasında da korunması gereken bir değerdir.

Araştırmalar kadınların, özel ve mahrem olan vücut bölgelerinin bir erkek tarafından görülmesini istemediklerini ve bu durumdan rahatsız olduklarını göstermektedir. Bu durum, kadınların mahremiyetlerinin korunması ve tedavilerinin sağlanması bağlamında bakım alacakları kişiyi kendi cinsiyetinden seçmelerine fırsat tanıyan sistemlerin oluşturulmasının gereğini ortaya koymaktadır.

Kadın, Çalışma Hayatı ve Mahremiyet

Modern dünya, kadının çalışmasını kadının özgürlüğüyle özdeşleştirir. Diğer bir deyişle çalışan kadın özgür ya da özgürlüğünü kazanmış veya kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadındır. Bu anlayışa göre özgürlük, erkeklerin bulunduğu/bulunabildiği her alanda/mekânda kadınların da yer almasıyla gerçekleşir. Zira sosyal hayatta sınırların kalkması paralelinde

ekonomik hayatta da kadını “görünür” kılacak ve daha “üretken” bir profil ortaya çıkacaktır. Ekonomik özgürlüğüne kavuşması durumunda kadının, ev kadınlığının onda oluşturduğu “bağımlı kişilikten” kurtulacağı söylemleri cazibe oluşturmaktadır. Ancak tek başına ekonomik özgürlüğün bir insanı gerçekten özgür yapacağı düşüncesi tartışmalıdır.

TÜİK (2020) verilerine göre erkekler %65,7, kadınlar %29,4 istihdam oranına sahiptir. Kadınlar iş gücü piyasasında pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Kadınların iş hayatında yaşadıkları zorluklar arasında mobbing, sözel ve cinsel taciz, kıyafet kısıtlamaları gibi stres kaynakları sayılabilir. Bazı mesleklerde kadınlara yönelik kıyafet düzenlemeleri, kendilerini kısıtlanmış hissetmelerine, görsel sömürüye maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Çalışma hayatında kadınlarla ilgili geliştirilen “görsel sömürüyü” de kadının bedenen sömürülmesi olarak ele almak mümkündür (Işık ve Kaçar, 2020; Bilka, 2009).

Işık ve Kaçar (2020) “Çalışma Hayatında Kadınların Görsel Sömürüsü Üzerine Nitel Bir Araştırma: Isparta İli Örneği” adlı araştırmalarında çalışan kadınların %39’unun görselliklerine müdahale edildiğini, işverenlerin %59’u da kadın çalışanların görselliğine müdahale ettiklerini ifade etmektedir. Görselliklerine müdahale edildiğini ifade eden kadınların %86’sı insan ilişkilerini zorunlu kılan kasiyerlik, satış danışmanlığı, sekreterlik, yoga eğitmenliği, bankacı, antrenörlük, öğretmenlik, garsonluk gibi işlerde çalışmaktadır. Görselliğine müdahale edilmediğini ifade eden kadınlar ise hijyen gerektiren aşçılık, temizlik görevliliği, bulaşıkçılık gibi işlerde çalışmaktadır. Aynı çalışmada yöneticilerin %44’ü kadın çalışanların makyaj yapmasının kendilerini etkileyeceğini ifade ederken; %41’i işe alacağı kadınlar için güzellik faktörünü gözettiğini belirtmiştir.

Kadın çalışanların görselliklerine müdahale edilmesi ve mahremiyet sınırlarını ihlal eden davranışlara maruz kalmaları, onların çalışma hayatlarında olumsuz etkiler bırakırken, aynı zamanda psikolojik olarak yıpranmalara sebep olabilmektedir. Toplumda ekonomik bağımsızlığını kazanmak isteyen kadınların, istihdam alanlarının kısıtlı olması nedeniyle bu tür beklentilere katlanmak zorunda olmaları ve bunun kabul edilebilir bir durum olarak görülmesi toplumdaki ahlak değerlerinin de zaman içerisinde bozulmasına

neden olmaktadır. Araştırma kapsamında bir yöneticinin, “İşe alacağınız kadın çalışanlarda güzellik (fiziksel – görsellik) faktörünü gözetir misiniz?” sorusuna verdiği cevap şu şekildedir: “Tabii her zaman söylediğimiz gibi ilk intibaa çok önemlidir. Çünkü ilk beş saniye insanın karar verme mekanizması. Güzellikten sonra baktığımız, eğitim seviyesi, bilgi düzeyleri bizim için çok önemlidir. Kadın çalışanların makyaj yapması, giyimlerinin, kuşamlarının düzgün olması, müşteri ile görüşmeye gittiklerinde çok önemli çünkü ne yazık ki Türkiye'nin acı gerçeği kadın her zaman etkileyici nokta; bundan dolayı daha düzgün giyinmeleri daha düzgün konuşmalarını istiyoruz” (Işık ve Kaçar, 2020: 17).

Ünalın Turan (2014) çalışma hayatında yer alan dindar kadınların iş hayatında mahremiyetle ilgili karşılaştıkları başlıca problemleri; örtünme, ibadet, halvet, ihtilat, seyahat ve baskı olarak sıralamaktadır. 1980’de gerçekleşen darbe sonrasında kabul edilen ve yaklaşık otuz yıl boyunca yürürlükte kalan “kamuda kılık kıyafet yönetmeliği” sebebiyle başörtülüler kamuda görev alamamışlar, görevde olanlar da uzaklaştırılmışlardır. Yapılan bir araştırmada 1997-2001 yılları arasında 33.271 öğretmenin, kılık-kıyafet ve fişlemeler dolayısıyla disipline sevk edildiği, 3.527 öğretmenin meslekten ihraç edildiği, 11.890 öğretmenin kılıf-kıyafet ve fişlemeler sebebiyle disiplin cezası aldığı ve yaklaşık 11.000 öğretmenin istifa etmek mecburiyetinde bırakıldığı ortaya konmaktadır (Eğitim Birsene; Memur-Sen, 2014). Çağlar’ın (2006) araştırması 2003-2005 yıllarında kadın öğretmenlerin özellikle “kılık kıyafet hükümlerine uymama” gerekçesiyle disiplin cezası aldıklarını göstermektedir.

Günümüzde kadınların çalışma hayatında daha yoğun olarak yer almasıyla birlikte reklamlardaki kadın olgusu da değişime uğramıştır. Reklamların yeni kadın tipi iyi bir eş ve anne olmanın yanı sıra iş hayatında başarılı kariyer sahibi bir kadındır. Reklamlarda vurgulanan “çocuk da yaparım kariyer de” ifadesi bu yeni kadın tipini açık bir biçimde sunmaktadır. Yeni kadın tipi tüm bunları başarırken, bakımlı ve güzel de görünmelidir. Reklamlarda en çok benimsenen ve sunulan meslek sahibi çalışan kadın modeli, kariyeri ve statüsünün bilincinde fakat aynı zamanda eğlenmeyi seven, oldukça çekici, genç (25-35 yaş arası) bakımlı, moda ya uygun giyinen, sportif, zayıf ve dinamiktir (Elden ve Ulukök, 2004: 139). Reklamlarda rol model olarak sunulan kadın, toplumsal değer ve algılarda değişimi de gerektirmektedir.

Kadın, Mekân ve Mahremiyet

Kişi kendisine ait mekânda bulunanları ya da yaşanan özel durumları isterse başkalarıyla paylaşabilme veya koruma hakkına sahiptir. Türk toplumunun kültürel yapısı yaşam alanı olan evi mahremiyet ölçüleri çerçevesinde yapılandırmıştır. Evlerin yapısı, kapı ve pencerelerin yerleri ve şekilleri, evler arasındaki uzaklık, bütün bunlar belli ölçüde ayırıcı yasalar ve normlardan kaynaklanır.

Ev özel alan oluşuyla, sadece kendinden getirdiği bir mahrem olma anlamına sahip değildir. Ona kutsallık kazandıran, beden mahremiyetinin burada rahatlıkla korunuyor olmasıdır. Dolayısıyla evin taşıdığı anlam, ne sadece soğuğa sıcağa karşı bir iltica yeri ne de mahrem olanın karşılığıdır. Nasıl ki toplum içinde mahrem bir alan olarak vücudun yabancılara teşhirini önlemek için örtünmek bir giyinme eylemi olarak tesettür ise kişinin ev içi hayatını yabancidan saklamak için örtünmek de mekân olarak bir tesettürdür (Sifil, 2004).

Türkler çadır hayatı içerisinde kadın ve erkek kullanıcılar için hiçbir fiziksel sınırlayıcı koymamasına rağmen, kadın tarafı ve erkek tarafı olarak ayrı alanlar oluşturulmuştur (Karasözen, 1993). Böylece cinsiyete bağlı mekân ayrışmasının ilk adımı atılmıştır. Geleneksel Türk evi bir bakıma “kadın” içindir; ev “çoğunlukla kadının çalışması, dinlenmesi ve toplumsal ilişkiler kurabilmesini sağlayacak biçimde” düzenlenmiştir. Kadın ve aile hayatı mahremdir, bu yüzden yaşantı kapalı mekânda sürdürülür (Kuban, 1982: 198).

Osmanlı döneminde Medeni Kanun olan Mecelle’de kadına ait yerler olarak tanımlanan mutfak, kuyu başı ve avlu gibi yerlerin başka komşu evinden görülmesi yasaklanmıştır. Bu yerleri gören komşu, görüşü engellemek ve verdiği zararı karşılamak zorundadır. Bir kimsenin bitişik komşusunun bahçesini görecektir şekilde pencere açamayacağı, açması durumunda bunun mahremiyet ihlali olacağı belirtilmektedir. Komşunun kadınlarının bulunduğu ve mahremiyetlerinin görüleceği şekilde ağaca çıkıp gözetlemek de aynı şekilde yasaklanmıştır. (Berki, 1990: Mecelle, md. 1205). Günümüzde diğer binalardan daha yüksek, birbirine yakın veya birbirine bitişik olan binalarda yaşayanların mahremiyet ihlali konusunda hassasiyet göstermeleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Moderniteyle birlikte mimari tarzlar değişikliğe uğramıştır. Bunun en somut örneği ise geleneksel İslamî mimari üslubuna göre yapılan evlerdeki harem ve selamlık bölümleridir. Harem bölümünde evin hanımları çocukları ya da misafir kadınlar bulunurken, selamlık bölümü ise eve gelen yabancı erkekler bulunduğunda kullanılır. Misafire ikram servisini de kadınlar değil erkekler üstlenir. Misafirlere görünmeden servisi sağlayan döner dolaplar buna örnek oluşturmaktadır. Geleneksel yapıdaki Türk evlerinde evin giriş kapısı kesinlikle sokağa, yola bakmaz, giriş kapısından önce muhakkak ya bir bahçe ya da bir avlu vardır. Bunun amacı eve gelen yabancıyla doğrudan yüz yüze olmamaktır.

Oturma terası veya dış sofa, bahçe ve avluya karşı açık olduğu hâlde, sokak tarafı yabancı gözlere karşı kafeslerle korunmuştur. Kafesli pencereler gibi mimarinin genel karakteristiğini oluşturan bazı elemanlar, mahremiyet ihtiyacı doğrultusunda zaman içinde gelişmiş ve değişmiştir. Ayrıca ev işleri nedeniyle etkinliği daha çok giriş katında olan kadının mahremiyeti için sokaktan geçenlerin göremeyeceği yükseklikteki bahçe duvarları yapılmıştır. Birbirine bakmayacak şekilde düzenlenmiş giriş kapıları sokağa bakan zemin kat duvarlarına açılmayan pencereler veya zemin kat pencerelerine takılan demir parmaklıklar diğer dikkati çeken konut yapılanmaları mahremiyet algısının konuta yansımalarıdır (Karasözen, 1993). Burada amaç, kadının dışarıdan görülmesini ve sesinin dışarıdan duyulmasına engel olmaktır. Bu sayede hem mahremiyetin korunması hem de kadının evde rahat hareket etmesi amaçlanmaktadır.

Bazı evlerde erkek misafirlerin kadınları görmesini önlemek amacıyla eve gelen misafirin cinsiyetine göre farklı ses veren kapı tokmakları kullanılmıştır. Sokak kapısı üzerinde iki tür tokmak bulunmaktadır. Büyük olan tokmak, tok bir ses çıkararak dışarıdan gelenin erkek olduğunu ve içerideki hanımlara toparlanması gerektiğini ikaz eden bir uyarıcıdır. Küçük olan tokmak ise dışarıda bir hanımın olduğunu ve avluda bulunan erkeklerin avludan ayrılması gerektiği mesajını iletmektedir. Batılılaşma öncesi Türk evlerinde mahremiyet anlayışı hâkimken, yeni dönemin mimari yapısında katlarda çoğalma olmuş ve tek ailenin yaşadığı mahremiyetten, çok ailenin yaşadığı bir yapıya dönüşüm sağlanmıştır. Bu dönem aynı zamanda mahremiyetin

kamusal alana evrilme sürecidir. Dönemin ev dönüşümünde ortaya çıkan en tipik örnek apartmanlardır. İlk apartmanlar Yahudi mahallelerinde ekonomik sıkıntılardan dolayı ortaya çıkmışsa da, sonradan apartmanlarda yaşamak Batılı anlayışın bir sembolü hâline gelmiştir (Işın, 1985: 556).

Apartmentlarda yer alan evlerin oda tanzimi de bu kültürdeki değişimi gözler önüne seren bir parametredir. Mutfak ve oturma odaları arasındaki duvarlar kaldırılarak görünürlük arttırılmış, haremlik ve selamlık bölümleri ortadan tamamen kalkarak yerini kadın ve erkeğin aynı anda oturduğu salonlara bırakmıştır. Sıkı sıkı kapalı duran yatak odalarının kapıları açılmış, bu odaların camları yerlere kadar uzamıştır (Ersoy, 2012: 37-38). Bireylerin ev ve aile mahremiyetlerini korumak adına perdelerin açılmadığı hatta akşam saatlerinde evin içerisinin görülmemesi için daha kalın perdelerin kullanıldığı günlerden, artık perdelerin rağbet görmediği ve bireylerin, bir cephesi yere kadar cam olan evlerde perdesiz yaşadığı rezidans hayatı kuşaklar arasındaki ev ve aile mahremiyetine bakış açısındaki değişimin bir göstergesi niteliğindedir.

Mekân, mahremiyet ve kadın ilişkisinde Türkiye’de, evler hâlâ kadınların mekânları olarak görülmekle birlikte, kentleşmenin, kadınların kamusal hayata katılımını arttırmasıyla yok olacak ara bir türü olarak görülen aile mekânları, parkların içindeki aile çay bahçesi ve aile gazinosu gibi yerler, belli bir mahremiyeti öngördüğü ancak yine de kamuya açık mekânlar oldukları için bir “geçiş mantığı” olarak adlandırılmaktadır. Apartmanların ve sitelerin dışı güvenlik görevlileri, yüksek duvarlar, dikenli teller ve kameralarla donatılarak korunma altına alınırken, kadınlar en özel alanlarında elektronik cihazlarla en mahrem hallerini ve bilgilerini paylaşabilir duruma gelmişlerdir.

Yapılan çalışmalar kadınların ev dışında buldukları mekânlarda da mahremiyetlerini sağlama adına örneğin bebeklerini emzirmek için buldukları ortamlarda (AVM, Restoran vb.) özel bir alan sağlanması gerektiğini göstermektedir (Kaya, Yılmaz ve Satılmış, 2019; Zhao vd., 2017; Coomson ve Aryeetey, 2018). Günümüzde bu ihtiyacı karşılayacak alanların oluşturulduğu görülmektedir.

Kadın, Savaş/Göç ve Mahremiyet

Kadın mahremiyeti açısından savaş ve göç olgusu da önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2017 raporuna göre

dünyada 2014 yılı sonunda 65,3 milyon insan zorunlu olarak yer değiştirmiş ve yer değiştiren nüfusun %47'sini kadınlar oluşturmuştur (UNCHR). Göç İdaresi'nin 2021 yılı verilerine göre Türkiye'deki Suriyeli kadınların oranı %46,2'dir. Özellikle son 40 yılda artan göç eden kadın sayısı nedeniyle uluslararası göçün kadınlaştığı ifade edilmektedir. Kadınlar göç ve kadın olmanın mağduriyetini daha fazla yaşamaktadır. Göçmen kadınların turizm, fuhuş ve eğlence sektörlerinde istihdam edildikleri; insan ticareti, insan kaçakçılığı, aldatma, kandırma, zorlama, cinsel sömürü gibi birçok tehlike ve suç riskiyle karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Kalfa, 2010; Etiler ve Lordoğlu, 2010). Kesin sayıları bilinmemekle birlikte her yıl tahmini olarak dünyada yaklaşık bir milyon kadın ve çocuğun insan ticareti mağduru olduğu tahmin edilmektedir (Sam, 2006: 412; Öztürk ve Ardor, 2007). Uygulanan katı göç politikaları nedeniyle kadınlar çeşitli araçlara ve farklı stratejilere başvurmak zorunda kalmaktadır. İnsan ticareti mağdurları onları ülkeye getiren birey ya da kuruluşa borç ya da benzeri bağılıklar nedeniyle zorla çalıştırılmakta ya da seks ticaretinin kölesi hâline getirilmektedir (Tepecik, 2013). Ayrıca genç kızların cinsel şiddet görmesi ve ihtiyaçları karşılığında cinsel birlikteliğe mecbur bırakılması da onları mağdur etmektedir (AFAD, 2014; Şenol ve Dinç, 2016; TTB, 2016).

Suriye iç savaşında yine en çok zararı kadın ve çocukların gördüğü, cinsiyete dayalı şiddetin bir savaş silahı olarak kullanıldığı yönünde haber, anlatım ve raporlar bulunmaktadır. EMHRN'nin (Akdeniz İnsan Hakları Ağı - Euro-Mediterranean Human Rights Network) hazırladığı bir raporda aralarında Şam'ın da bulunduğu yedi şehirde tecavüz vakalarının belgelendiğine, tecavüzlerin hükümet karşıtı gösteriler esnasında, güvenlik noktalarında veya gözaltı yapılan yerlerde gerçekleştiğine yer verilmiştir. Bu tecavüzlerle kadın bedeni gözaltında ya da askerî operasyonlar esnasında muhalif grupları baskı altına almak, gözdağı vermek ve küçük düşürmek için bir savaş silahı olarak kullanılmıştır (MAZLUMDER, 2014: 16). Irak'ta yaşananlar başta Ebu Garib Cezaevi olmak üzere, tecavüz kamplarına dönüştürülen cezaevlerinde kadın mahkûmların dışarıdan doğum kontrol hapları istedikleri, cezaevinden çıkan pek çok kadının kayıplara karıştığı da bilinmektedir. Irak'ta kaç kadının kaçırıldığı, nerelere götürüldüğü, kaç kadının ne tür işkenceler gördüğü hâlâ netleşmiş değildir (İmak ve Koçak, 2004). Türkiye'de yapılan bir

araştırmada, göç eden kadınların %8'inin cinsel istismar yaşadığı belirtilmiştir (MAZLUMDER, 2014). Başka bir çalışmada ise kadınların %22,5'inin taciz veya dışlanmadan şikâyet ettiği belirlenmiştir (KAMER, 2017). Cinsel istismar ve şiddete maruz kalan kadınların bu duruma karşı sessiz kalarak kabullendikleri belirtilmiştir (Krause vd., 2015).

Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu'na (2013) göre göçle birlikte en önemli sorun birden fazla ailenin aynı alanı paylaşmasıyla ortaya çıkan kalabalık yaşam şartlarında kadınların kişisel mahrem alanlarının kaybolmasıdır. Türk Tabipler Birliği'nin (2014) raporu; kamplar dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların kira masrafını en aza indirmek için birkaç aile bir arada yaşadığını, odabaşına düşen kişi sayısının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. AFAD (2013) kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin yüzde 62'sinin sekiz ya da daha fazla kişinin kaldığı konutlarda yaşadıklarını bildirmektedir. Uluslararası Af Örgütü (2014) de İstanbul'da dokuz kişinin yaşadığı iki odalı bir zemin kat dairede dört farklı aileden 18 kişinin yaşadığını, üç odalı bir daireden ve 12 kişinin kaldığı oldukça küçük iki odadan oluşan bir daireden söz etmektedir. MAZLUMDER (2014) raporunda lavabosu ve banyosu olmayan, bazen bir odada yedi-sekiz kişilik ailelerin bir arada yaşadığı ve bir lavaboyu birçok ailenin birlikte kullandığı şartlarda hayatlarını sürdüren çok sayıda sığınmacının bulunduğunu bildirmektedir. Suriyeli kadınların bu kadar kalabalık ve başka ailelerle ya da akrabalarla paylaşılan ortamlarda, mahremiyetlerini korumalarının zorluğu ortadadır.

Kamplarda kalan Suriyeli kadınların bazıları ise kamp görevlilerinden şikâyetçi oldukları için, bazıları alıştıkları haremlik-selamlık hayatı devam ettiremedikleri için, bazıları ise mahremiyetlerinin çığnendiğini düşündükleri için ne kadar tehlikeli ya da güvenilmez olursa olsun kamp dışında yaşamayı tercih etmektedir (Barın, 2015). Kamplarda özellikle çadır hayatının aile ve özel hayatı etkilediği, ebeveynler ile çocuklar arasında mahremiyetin kalmadığı ifade edilmektedir. Genel olarak yeteri kadar mahremiyet oluşturulmaması, kalabalık ve iç içe olması, ailelere ve bireylere özel alan sunmaması nedeniyle kamplar hakkında olumsuz düşünceler ortaya çıkmıştır. Ayrıca kamplarda kadınların mahremiyetine imkân tanımayan toplu barınaklar ve güvenli olmayan uzaklıkta kurulmuş tuvaletler gibi ışıklandırmanın yetersiz olduğu temel hizmet yerleri de kadınlar açısından risk taşımaktadır.

Bunların yanında dünyada güya Müslüman kadınların haklarını savunma çabalarının gündeme getirildiği görülmektedir. 19. yüzyıldaki köle insan ile 21. yüzyılın baskı altında tutulan Müslüman kadını arasında suni bir analogi kurularak Müslüman kadını “kurtarma” operasyonları yapılmaya başlanmıştır. Amerika’nın 11 Eylül olaylarının hemen sonrasında kurtarılması gereken gözüyle bakılan Müslüman kadın algısı 2001 yılındaki Afganistan işgaline ciddi şekilde meşruiyet kazandırma amacıyla kullanılmıştır. Abu-Lughod (2020) 2010 yılında *Time* dergisinin “Afganistan’dan ayrılırsak ne olur?” başlığıyla, kocası tarafından burnu kesilmiş bir Afgan kadını olan Bibi Ayşe’nin fotoğrafını kapağına taşımasını eleştirmektedir. Ona göre medya Müslüman kadınların yaşadığı olumsuzlukları düzenli olarak kültürel pratikler başlığı altında verirken; bu olumsuzlukların Amerikan işgalinin oluşturduğu sosyo-ekonomik faktörler nedeniyle ortaya çıktığını görmemekte ve bu konuda sessiz kalmaktadır. Abu-Lughod’a (2020) göre Batı’da oluşan “Müslüman kadınları kurtarma” söylemine hızlı bir şekilde üretilen “ucuz eserlerle” alt yapı kazandırılmıştır. Cinsiyet adaletsizliği ve kadın hakları meşru bir zemin hâline dönüştürülerek, âdeta kadınları kurtarma savaşına dönüştürülmüştür.

1990’larda Afganistan’da Batı giyim tarzı yasaklanarak kadınlar burka giymeye başlamışlardır. *The Washington Post*’un haberine göre ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı H. R. Mc Master, 1972’de başkent Kabil sokaklarında yürüyen 3 mini etekli kadının siyah beyaz fotoğrafını ABD Başkanı Donald Trump’a göstererek, Afganistan’ın tekrar o günlere dönebilmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Söz konusu fotoğrafın, Trump’ın yeni Afganistan stratejisini belirlemede etkili olduğu ve ABD’nin Afganistan’dan çekilmemesi için bir argüman olarak kullandığı ifade edilmiştir.

ABD’nin Afganistan’a müdahalesi esnasında, küresel kamuoyunun dikkati burkaya çekilmiştir. Kadının burka giymesi onun insanlıktan çıkarıldığı ve cinsiyet olarak bastırıldığı bir göstergesi olarak yansıtılmıştır. Afganistan’da kadınların burkadan kurtarılmasını hedef alan müdahalenin hemen sonrasında, kadınlarının kurtuluşunu göstermek adına güzellik yarışmaları düzenlenmiştir. Tıpkı Fransızların Cezayir’de yaptıkları gibi “Cezayir toplumunu kendi yapısı içerisinde, kendi mukavemet kaleleri içinden vurmak istiyorsak, her şeyden önce kadını fethetmeliyiz: gizlendikleri çarşafın

içinden, erkeklerin kapattıkları evlerden onları bulup çıkarmalıyız” (Fanon, 2012: 45).

Kadın haklarını koruma ve kadını kurtarma ülkelerin işgaline meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanılabilir. Ayrıca savaş sırasında elde edilen toprak parçasını yani vatanı temsil ettiği düşünülen kadın bedeni cinsel istismar kurbanı olabilmektedir (Özdemir, 2015: 311). Hansen’in (2000) çalışması Bosna’da Sırp kuvvetlerinin tecavüzü bir silah olarak sistematik biçimde kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca kadınlar düşmandan çocuk sahibi olmaya da zorlanmışlardır. Kadının tecavüze uğradığı yere dönmeyeceği düşüncesiyle hareket etmişler; bu vesileyle tecavüz Bosna’da bir soykırım yöntemine dönüşmüştür. Bir başka örnek olarak Güney Sudan’ı verebiliriz. Güney Sudan’da Janjaweed kuvvetlerinin “erkekleri öldür, kadınlara tecavüz et” sloganı çerçevesinde on binlerce Güney Sudanlı kadın tecavüze uğramış ve tecavüz bu kadınların ülkeyi terk etmelerini sağlamak için bir silah olarak kullanılmıştır (Hagan vd., 2005). Birçok sosyal olay ve olgu gibi savaş ve göç de hem kadın mahremiyeti hem de kadın mağduriyeti açısından birçok problemi gündeme getirmektedir. İnsanlık açısından sorgulanması ve değerlendirilmesi gereken bu durum kadınlar üzerinden hem bugünü hem de geleceği etkilemektedir.

Sonuç

Kadın ve mahremiyet konusunda yapılan bu araştırmada kadının tarihi süreçte, kültürde, dinde, çalışma hayatında, sağlıkta, kitle iletişim araçları ve sosyal medyada, modada eğitimde, savaş ve göçte mahremiyetle ilgili durumları çalışmanın sınırlılıkları içerisinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda kadınların mahremiyet konusunda bazı noktalarda hassasiyet gösterirken diğer taraftan modanın ve sosyal medyanın etkisiyle bazen bilerek, isteyerek, bilinçli bir şekilde mahremiyetlerini kendilerinin ihmal ettikleri tespit edilmiştir. Bazı durumlarda bilmeden ve istemeden başkaları tarafından mahremiyetlerinin ihlal edildiği de görülmektedir. İnsanın fitrî olarak sahip olduğu mahremiyet duygusu öncelikle kişinin ailesi ve içinde yaşadığı toplum, kültür ve dinî inançlar doğrultusunda çocukluktan itibaren geliştirilmektedir. Fıtraten sevgi şefkat ve merhametle dolu olan kadın değerler bütününe taşıyıcısı olarak başrolde. Mahremiyet sadece kadına has bir duygu olmadığı gibi

erkek/baba rolü de değerler sisteminde otorite, sevgi, saygı, sadakat, bağlılık ve vefanın sembolü olarak görülmektedir. Kadın öncelikle mahremiyetinin farkına varabilme, hem mahremiyetini koruma ve sahip çıkma noktasında hem de bir anne olarak çocuklarına vereceği mahremiyet eğitiminde daha fazla sorumluluk taşımaktadır. Mahremiyet duygu ve davranışlarını çocukların onları gözleyerek, model alarak öğrendiklerinin bilincinde olarak özellikle kadın/anne ve erkek/baba tutum ve davranışlarını gerçekleştirmelidir. Mahremiyetin öğrenilmesi korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında hepimizin görevi ve sorumluluğu bulunmaktadır. Çocuğun çok gelişmiş ve hassas bir atölye gibi kültürel değerleri yaşayan ve aktaran bir aile ortamında dikkatle yetiştirilerek topluma katılımı sağlanmalıdır. Daha sonra okulda, arkadaş çevresinde ve kitle iletişim vasıtaları yoluyla mahremiyet eğitimi pekiştirilmelidir. Hayatın bütün safhalarında toplumun her kesiminde, medya ve kitle iletişim vasıtalarında da aynı hassasiyetin oluşturulması, korunması ve devamını sağlayacak sistemler ve mekanizmalar oluşturulmalıdır. İnanıldığı gibi yaşamayan insanların bir süre sonra yaşadıklarına inanmaya başlamamaları için şuurlu bir farkındalık oluşması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için, Topçu'nun (2015) ifadesiyle: "Bize bir insan mektebi lazım. Bir mektep ki, bizi kendi ruhumuza kavuştursun. Her hareketimizin ahlaki değeri olduğunu tanıtsın. Hayâya hayran gönüller, insanlığı seven temiz yürekler yetiştirsin. Her ferdimizi milletimizin tarihi içinde aratsın. Vicdanlarımıza her an Allah'ın huzurunda yaşamayı öğretsin".

Kaynakça

- Abu-Lughod, L. (2020). *Müslüman kadının kurtarılmaya ihtiyacı var mı?* İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Acılar, A. ve Mersin, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin facebook kullanımı ile mahremiyet kaygısı arasındaki ilişki, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 103-114.
- AFAD.(2013). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar saha raporu, <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey->
- AFAD Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). Türkiye'deki Suriyeli kadınlar. <https://www.afad> .
- Akikol, R. (2018). Kadın dijital göçmenlerin facebook kullanımı ve mahremiyet ilişkisi. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 1-36.
- Aktaş, C. (2001). *Bacıdan bayana*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Alan, S. ve Erbay, H. (2011). Tıp etiği açısından ambulans hizmetlerinde hasta mahremiyeti, *JAEM*, 10: 33-8.
- Algül, A. (2018). Sosyal ağ kullanıcılarının “abartılı paylaşım”, “benlik sunumu” ve mahremiyet tüketimleri, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 13 (49), 21-44.
- Altay, B. ve Kefeli, B. (2012). Jinekolojik muayeneye gelen kadınların anksiyete düzeyi ve etkileyen bazı faktörler, *DEUHYO ED*, 5 (4), 134-141.
- Aslanoğlu, H. N. (2016). Muhafazakâr genç kuşağın instagram profilleri: mahremiyet, moda ve ahlakilik ilişkisi üzerine bir değerlendirme. İstanbul: İlemblog, 1,1-18.
- Aslanyürek, M. (2016). İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının internet güvenliği ve çevrimiçi gizlilik ile ilgili kanaatleri ve farkındalıkları. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 80–106.
- Âşıkpaşazade .(1970). *Aşıkpaşaoğlu tarihi (Tevarih-i Al-i Osman)*, Haz. Nihal Atsız, İstanbul: Devlet Kitapları.
- Ayçıl, A. (2016). Montajlanmamış hayat, *Nihayet*, 14, 14-15
- Baber, J.A, Davies, S.C. ve Dayan, L.S. (2007). An extra pair of eyes: do patients want a chaperone when having an anogenital examination? *Sex Health*, 4(2), 89- 93.
- Bağlı, M. (2011). *Modern bilinç ve mahremiyet*. 1. Baskı. İstanbul Matbaacılık.
- Bakacak, D. A. (2009). Cumhuriyet dönemi kadın imgesi üzerine bir değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44, 627-638.

- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 10-56.
- Baudrillard, J. (2008). *Tüketim toplumu*, (Çev: Hazal DELİÇAYLI-Ferda KESKİN), 3. Bsk, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Akışkan aşk*. (Çev: I. Ergüden), İstanbul: Versus Kitap.
- Bekmezci H. ve Özkan H. (2015). Ebelik uygulamalarında mahremiyetin önemi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(1), 113-124.
- Berki, A. H. (1990.) *Açıklamalı mecelle*, İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Bilgin Z. ve Doğan- Merih, Y. (2020) Farklı kuşaklardaki kadınların jinekolojik muayeneye ilişkin utangaçlık ve anksiyete durumlarının belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(2):188-195.
- BİLKA (Bilge Kadın Araştırma Merkezi), İşyerinde psikolojik taciz (mobbing) raporu. (2009). <http://bilka.org.tr/tr/121/isyerinde-psikolojik-taciz-mobbing-raporu.html>
- Boyd, D. ve Hargittai, E. (2010). Facebook privacy settings: Who cares? First Monday, 15/8. <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/3086/2589> adresinden erişildi. (20.05.2021).
- Bostan, S. (2007). Sağlık çalışanlarının hasta haklarına yönelik tutumlarının araştırılması: Farabi hastanesi örneği, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 10(1), 1-18.
- Brosh, A. (2016). When the child is born into the internet: Sharenting as a growing trend among parents. *The new educational Review*, 43(1), 225-235.
- Coomson J.B. ve Aryeetey, R. (2018). Perception and practice of breastfeeding in public in an urban community in Accra, Ghana. *International Breastfeeding Journal*, 13(18), 1-10.
- Çağlar, S. (2006). İlköğretim okulu öğretmenlerinin işledikleri disiplin suçları ve aldıkları disiplin cezaları. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı kadın hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çetinkaya, Y. (1992). *Reklamcılık*, İstanbul, Ağaç Yayınları.
- Çimke, S., Yıldırım-Gürkan, D. ve Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16 (2), 261-267.
- Değirmen, N. ve Şaylıgil, Ö. (2020). Jinekoloji obstetrisinde vücut mahremiyeti. *Açta Bioethica*, 26 (2), 225-235.

- Demir, S. ve Yeşiltepe Oskay, Ü. (2016). Jinekolojik muayene olan kadınların yaşadığı deneyimler ve sağlık profesyonellerinden beklentileri. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 68-79.
- Demiray A., Korhan E. A., Çevik K., Khorshid L. ve Yücebilgin, M. S. (2014). Kamu ve özel kurumlara başvuran hastalarda jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyetenin karşılaştırılması. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (4):1-8.
- Diker, E. (2015). Gazete reklamlarında kadın ve mahremiyet anlayışı, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(1), 95-110.
- Diler, R. (2014). Mahremiyet eğitimi ve önemi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2(1), 69-98.
- Dowling D., Blatz M.A. ve Graham G.(2012). Mothers' experiences expressing breast milk for their preterm infants: does ncu design make a difference?, *Advances in Neonatal Care*, 12(6), 377-384.
- Durmuş, B., Ulusu, Y. ve Kılıç, B. (2010). *Facebook'tayız sosyal paylaşım ağlarının bireylere ve işletmelere yönelik incelenmesi: Facebook üzerine bir araştırma*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Duygu, S. (1973). Türk sosyal hayatında kadın, *Türk Kültürü*, 11(128), 616-620
- Elden, M. ve Ulukök, Ö. (2004). Televizyon reklamlarında çalışan kadının sunumu. *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, Cilt:2, 135-142.
- Erbil, N., Şenkul, A., Sağlam Y. ve Ergül N. (2008). Jinekolojik muayene öncesinde Türk kadınlarının anksiyete seviyeleri ve muayeneye ilişkin tutumlarının belirlenmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(19), 1-13.
- Ersoy, R. H. (2012). *Türkiye'de modernleşme ve mahremiyetin dönüşümü*, 1. Basım, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Etiler, N. ve Lordoğlu, K. (2010). Göçmenlerde sağlık sorunları: Ev hizmetlerinde bir alan araştırması. *Sosyal haklar ulusal sempozyumu II Bildiriler*, 93-118. Petro İş Yayıncılık, İstanbul.
- Fahmy, S. (2004). Picturing Afghan women, gazette: *The International Journal for Communication Studies*, Sage Publications, London, Thousand Oaks & New Delhi, 66(2), 91-112.
- Fanon, F. (2012). *Cezayir bağımsızlık savaşının anatomisi*. (Çev. K. Çileçöp). İstanbul: Pınar Yayınları.

- Filiz, E., ve Yeşildal, M. (2019). İnternet çağında risk ve mahremiyet kaygısına yönelik bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43): 3266-3273.
- Fischer, S. ve Hubner, M. (1998). Privacy and security at risk in the global information society, *Information, Communication & Society*,1(4), 420-441.
- Fogel, J. ve Nehmad, E. (2009). Internet social network communities: Risk taking, trust, and privacy concerns, *Computers in Human Behavior*, 25(1), s. 153-160.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin dönüşümü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göç İdaresi 2021 <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Gökalp, Z. (2019). *Türk medeniyeti tarihi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Göle, N. (2014). *Mahremiğin göçü*, (Haz. Ayşe Çavdar), İstanbul: Hayy Kitap
- Göle, N. (2016). *Modern mahrem*, İstanbul: Metis Yayınları
- Gönenli, G. ve Hürmeriç, P. (2012). *Sosyal medya: bir alan çalışması olarak Facebook kullanımı*. Sosyal Medya Akademi, (Ed: T. Kara ve E. Özgen) İstanbul: Beta Yayınları.
- Hagan, J., Raymond-Richmond, W. ve Parker, P. (2005). The criminology of genocide: the death and rape of Darfur. *Criminology*, 43 (3): 525-562.
- Hall, E.T. (1966). *The hidden dimension*, Garden City, N.Y., Doubleday
- Hartigan, L., Cussen, L., Meaney, S. ve O'Donoghue, K. (2018). Patients' perception of privacy and confidentiality in the emergency department of a busy obstetric unit, *BMC Health Serv Res*. 18, 978.
- Hekimoğlu, H. (2019). Sosyal ağlarda mahremiyetin dönüşümü: instagram örneği, Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/4680967/1800-kadina-mustehcen-goruntuleriyle-santaj>
- [\(https://tr.sputniknews.com/abd/201708231029833677-trump-afganistan-fotograf-mini-etek-kadin/](https://tr.sputniknews.com/abd/201708231029833677-trump-afganistan-fotograf-mini-etek-kadin/)
- IOM. (2015). World migration report-facts and figures. International Organization for Migrants, <http://www.iom.sk/en/about-migration-in-the-world>
- Işık, M. ve Kaçar, T. (2020). Çalışma hayatında kadınların görsel sömürüsü üzerine nitel bir araştırma: Isparta ili örneği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 7 (17), 11-25.
- İbiş, F. (2016). Kadına indirgenen mahremiyetten insan merkezli mahremiyet algısına. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Ed. Ünal, Y. vd.), 27-29 Mart 2015, Ordu, C. II, ss.205-212.

- İbn Battuta .(2019). *İbn Battuta seyahatnamesi* (Çev: A. Sait Aykut), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn-Battuta Tanci (2005). *İbn Battûta seyahatnâmesi*, (Çev: A. Sait Aykut), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İmak H. ve Koçak F. (2004). NATO'nun savaş ganimeti: Kadınlar <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTiplD=18ArsivAnalD=20791>
- Kadın Merkezi Vakfı (KAMER). (2017). Sığınmacı Kadınlar Beş İl Raporu. http://www.kamer.org.tr/menuis/kamer_vakfi_siginmaci_kadınlar_5_il_raporu.pdf
- Kalfa, A. (2010). Türkiye'de fuhuş sektöründe çalışan göçmen kadınların çalışma koşulları bir alan araştırması. H. Durudoğan, F. Gökşen, BE Oder ve D. Yüksekler içinde, *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar-kimlikler ve toplumsal dönüşümler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Karagülle, A. E. (2015). Günümüzde değişen mahremiyet algısının sosyal ağlar bağlamında incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Karasözen, R. (1993). Kültürel değişim süreci içinde Türk konutlarının mahremiyet açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karro, J., Dent, A. W. and Farish, S. (2005). Patient perceptions of privacy infringements in an emergency department. *Emergency Medicine Australasia*, 17(2), 117-123.
- Kaya Z., Yılmaz B., Satılmış İ.G. (2019) Toplum içinde emzirmeye yönelik görüş ve tutumlar, *Journal of Health Science and Profession*, 6(3): 595-609.
- Kazmaoğlu, M. ve Tanyeli, U. (1979). Anadolu konut mimarisinde bölgesel farklılıklar. *Yapı*, 33(13), 29-41.
- Kocabaş P. ve Khorshid L. A. (2012). Comparison of the effects of a special gynaecological garment and music in reducing the anxiety related to gynaecological examination. *Journal of Clinical Nursing*, 21(5-6): 791-99.
- Köksel, B. (2011). Orhun yazıtlarında kadın, *e-Jurnal of New World Sciences Academy*, 6(2), 333.
- Krause S., Williams H., Onyango M.A., Sami S., Doedens W. ve Giga N. (2015). Reproductive health services for Syrian refugees in Zaatri camp and Irbid city, Hashemite Kingdom of Jordan: An evaluation of the minimum initial services package. *Conflict and Health*, 9 (Suppl 1), 4.

- Kuban, D. (1982). *Türk ev geleneği üzerine gözlemler. Türk ve İslam sanatı üzerine denemeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Külcü, Ö. ve Henkoğlu, T. (2014). Privacy in social networks: an analysis of facebook, *International Journal of Information Management*, 34, 761-769.
- Livberber Göçmen, T. (2018). Toplumsal yaşamda bireylerin mahremiyet yönelimleri: sosyal ağ kullanıcıları üzerine bir saha araştırması, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lyon, D. (2006). *Günlük hayatı kontrol etmek gözetlenen toplum*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Martı, H. (2009). Hz. Peygamber'in hadislerinde bir değer simgesi olarak beden ve mahremiyeti, *Marife*, 9(2), 9-23.
- MAZLUMDER Kamp dışında yaşayan suriyeli kadın sığınmacılar raporu (2014). https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu_0_0.pdf
- Michelet, J. (1998). *Rönesans*, (Çev: Kazım Berker), İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Niedzwiecki, H. (2010). *Dikizleme günlüğü*. (Çev: G. Gündüç), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Odabaşı, Y. (2014). *Postmodern pazarlama*. İstanbul: MediaCat.
- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişme çağıları*, 4. Baskı, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Özdemir, Ö. (2015). Savaş ve çatışmalarda şiddetin kurbanları kadınlar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 39, 310-318.
- Özkiraz, A. ve Arslanel, M. (2011). İkinci meşrutiyet döneminde kadın olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (1),1-10.
- Özmen, N. (2012). Jinekolojik muayene sırasında kadınların hemşirelik yaklaşımlarına yönelik aldıkları hizmetler ve beklentileri, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Öztürk, F. ve Ardor, H. N. (2007). Human trafficking as a field of crime industry: An evaluation for Turkey. *Ekonomik Yaklaşım*, 79-102.
- Posner, R. A. (2008). Privacy, surveillance, and law. *The University of Chicago Law Review*. 75(1) 245-260.
- Powell, G.N. ve Greenhaus, J.H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - Work interface. *Journal of Management*. 36 (4),1011-1039.

- Rakamlarla 28 Şubat Raporu. (2014). Eğitim Bir Sen Raporu, Ankara. http://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/28_subat_rapor_web.pdf
- Roux, J. P. (1989). *Orta çağda Türk kadını*, (Çev: Gönül Yılmaz), Erdem, I (13), 693-724.
- Rutherford, P. (2000). *Yeni ikonalar, televizyonda reklam sanatı*, (Çev: Mustafa K. Gerçeker), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Saeri, A. K., Ogilvie, C., La Macchia, S.T., Smith, J. R. ve Louis, W. R. (2014). Predicting facebook users' online privacy protection: Risk, trust, norm focus theory, and the theory of planned behavior. *The Journal of Social Psychology*, 154(4), 352-369.
- Sağlık Bakanlığı Türkiye'de Kadın Sağlığı Araştırması (2014). [http:// ekutuphane.sagem.gov.tr/kitaplar/turkiye_kadin_sagligi_arastirmasi.pdf](http://ekutuphane.sagem.gov.tr/kitaplar/turkiye_kadin_sagligi_arastirmasi.pdf)
- Sam, D. L. (2006). Acculturation of immigrant children island women. David L. SAM ve John W.BERRY içinde, *Acculturation Psychology* (403-418). Cambridge University Press, Cambridge.
- Sepetçi, H. (2017). Sosyal medyada mahremiyet algısının çöküşü: Instagram örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sığın, İ. (2019). Sosyal medya kullanan gençlerin mahremiyet algısının incelenmesi, Yüksek lisans tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sifil, E. (2004). Mahremiyet ve tesettür, *Semerkand Dergisi*, S.11.
- Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu (2013).Yok sayılanlar; kamp dışında yaşayan Suriye'den gelen sığınmacılar İstanbul örneği. <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksayilanlar>
- Szymoniak, K., Cwiek, D. ve Berezowska, E. (2009). Women's opinions regarding gynaecological examination in a hospital. *Ginekol Pol*, 80 (7), 498-502.
- Şemseddin Sami. (1996). *Kadınlar* (Der: İsmail Doğan), İstanbul: Gündoğan Yayınları
- Şenol D., ve Dinç A. (2016). Türkiye'nin suriyeli çocuk gelinleri: sosyolojik bir değerlendirme. *Üsküdar üniversitesi suriyeli çocuklarla el ele uluslararası göç ve Çocuk sempozyumu*. İstanbul. 17-18 Kasım.
- Taitsman, J.K., Grimm C.M. ve Agrawal, S. (2013). Protecting patient privacy and data security. *The New England Journal Of Medicine*, 368(11), 977-979.
- Taşgıl, A. (2017). *Kök tengeri'nin çocukları*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, yayınları.

- Tayanç, A. D. (2010). Modernizm ve postmodernizmin kadın kimliği üzerindeki etkisi, *Köprü Dergisi*, S.110.
- Tepecik, F. (2013). İnsan ticaretinin ekonomisi ve hukuku. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*.
- Thon, M ve Jucks, R. (2014). Regulating privacy in interpersonal online communication: The role of self-disclosure. *Studies in Communication Sciences*,14, 3-11.
- Topatan, S. (2020). Jinekoloji ve obstetri polikliniğine başvuran kadınlarda beden mahremiyeti, *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3):471-477.
- Topçu, N. (2015). *Türkiye'nin maarif davası*, İstanbul, Dergâh Yayınları
- Toprak, A., Yıldırım A., Aygül E., Binark, M., Börekçi, S. ve Çomu, T. (2009). Toplumsal paylaşım ağı facebook: "görülüyorum öyleyse varım", İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Tural, S. (1998). *Tarihten destana akan duyarlılık*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Tüfekçi, Z. (2008). Can you see me now? Audience and disclosure regulation in online social network sites. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 28, 20-36.
- Türk Tabipler Birliği TTB. (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve sağlık hizmetleri raporu*, Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları
- Türk Tabipler Birliği. TTB. (2016). *Savaş, göç ve sağlık*, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.
- UHİM Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi. (2011). Sosyal paylaşım siteleri soruşturması, Mart, Rapor No:4, İstanbul: UHİM.
- Uluslararası Af Örgütü. (2014). Hayatta kalma mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den gelen mülteciler - <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayatta-kalma-mucadelesi-turkiyedeki-suriyedengelen-multeciler720.pdf>:
- United Nations High Commissioner for Refugees Women. (UNHCR). Unhcr.org [Internet]. [2020.12.02]. <http://www.unhcr.org/women.html>.
- Utma, S. (2020). Türk kültüründe kadın olmak ve medyada kadının temsili, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 1076-1083.
- Ünalın Turan, S. (2014). Dindar kadının çalışma hayatında yer almasının dini anlayış ve yaşantısı açısından sonuçları, *Muhafazakâr Düşünce*, 11(41-42),141-166.
- Üner, S. (2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede temel eğitim seti. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Ankara: Dumat Ofset.

- Westin, A. F. (1970). *Privacy and freedom*. 6. Baskı. Atheneum. New York.
- Yanikkerem E., Özdemir M., Bingöl H., Tatar A. ve Karadeniz G. (2009). Women's attitudes and expectations regarding gynaecological examination. *Midwifery*, 25(5):500-508.
- Yavuz, H. (2012). *Avrupa'nın zihin tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet hakkı ev sosyo-tarihsel gelişimi, A.Ü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58 (1), 181-213.
- Zengin, M., Zengin, G., Altunbaş, H. (2015). Sosyal medya ve değişen mahremiyet "Facebook mahremiyeti" *Egirder*, 3(2), 112-136.
- Zhao, Y., Ouyang Y. Q. ve Redding S. R. (2017). Attitudes of chinese adults to breastfeeding in public: A web-based survey. *Breastfeed Med.* 12(5): 316-21.